

**T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI**

**ÇOCUĞU İLKOKULA GİDEN ANNELERİN STRES
DÜZEYLERİ İLE ÇOCUKLARIN MİZAÇLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

DİLARA NUR TUNÇ

Çankırı, 2024

**ÇOCUĞU İLKOKULA GİDEN ANNELERİN STRES
DÜZEYLERİ İLE ÇOCUKLARIN MİZAÇLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Dilara Nur TUNÇ

**Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Nazan KAYTEZ

Çankırı, 2024

KABUL VE ONAY

ÇAKÜ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 198201017 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi DİLARA NUR TUNÇ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “Çocuğu İlkokula Giden Annelerin Stres Düzeyleri ile Çocukların Mizaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Savunma Tarihi :

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nazan KAYTEZ
.....
Çankırı Karatekin Üniversitesi **İmza**

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY
.....
Çankırı Karatekin Üniversitesi **İmza**

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Kızbes Meral KILIÇ
.....
Akdeniz Üniversitesi **İmza**

Yukarıdaki sonucu onaylarım

İmza

Doç. Dr. Nazan KAYTEZ

Enstitü Müdür

ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Çocuğu İlkokula Giden Annelerin Stres Düzeyleri ile Çocukların Mizaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

İmza
22.05.2024

Dilara Nur TUNÇ

ÖN SÖZ

Çalışmalarımın her aşamasında kıymetli yardım ve değerli düşüncelerini bana aktaran akademik tecrübelerinden faydalandığım, her zorlu problemin çözümünde yanımda olan saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Nazan KAYTEZ hocama, değerli görüşleriyle tezimin zenginleşmesini sağlayan kıymetli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY ve Doç. Dr. Kızbes Meral KILIÇ 'a teşekkür ederim.

Hayatımın her anında sevgisini ve desteğini sunan, yanımda olan başımın tacı biricik anneme, canım babama, kıymetli abime, sevgili eşime ve gözbebeğim minik yavruma sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmamın her aşamasında bana destek veren herkese teşekkürlerimi sunarım. Sevgilerimle...

Dilara Nur TUNÇ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR VE SEMBOLLER	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	3
1.2 Araştırmanın Önemi	3
1.3 Araştırmanın Varsayımları	5
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5 Tanımlar	5
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1 Stres	6
2.1.1 Stres belirtileri.....	7
2.1.2 Ebeveyn stresi	8
2.1.3 Stresle ilgili başlıca modeller.....	9
2.2 Mizaç	12
2.2.1 Mizacı etkileyen faktörler	13
2.2.2 Mizaca ilişkin temel modeller.....	14
2.3 İlgili Araştırmalar	17
2.3.1 Ebeveyn stresi ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar	17
2.3.2 Ebeveyn stresi ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar.....	18
2.3.3 Çocuğun mizacı ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar.....	21
2.3.4 Çocuğun mizacı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	23
3. MATERYAL ve YÖNTEM	25
3.1 Araştırmanın Modeli	25
3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	25
3.3 Veri Toplama Araçları.....	27
3.4 Veri Toplama Yöntemi.....	28
3.5 Verilerin Analizi	28

4. BULGULAR	30
4.1 Anne-Baba Stres Ölçeğine İlişkin Bulgular	30
4.2 Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğine İlişkin Bulgular	32
5. TARTIŞMA	44
5.1 Anne Baba Stres Ölçeğinden Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma.....	44
5.2 Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğinden Elde Edilen Puanlara İlişkin Tartışma.....	47
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	52
KAYNAKLAR	55
EKLER	66
ÖZGEÇMİŞ	67

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

ABSÖ : Anne Baba Stres Ölçeği

ÇİMÖ : Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Araştırmaya alınan annelerin demografik özellikleri.....	26
Tablo 2. Çocukların cinsiyeti, anne çalışma durumu ve eş desteğine göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin t-Testi sonuçları.....	30
Tablo 3. Anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumuna göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	31
Tablo 4. Sahip olunan çocuk sayısı, çocukla vakit geçirme ve çocuğun mizacını algılama durumuna göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	31
Tablo 5. Çocuk yaşına, doğum sırasına göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	32
Tablo 6. Çocuğun cinsiyetine göre çocukların Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin t-Testi sonuçları.....	32
Tablo 7. Annenin çalışma durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden alınan puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları	33
Tablo 8. Babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları	33
Tablo 9. Anne yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları.....	34
Tablo 10. Baba yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları.....	35
Tablo 11. Anne öğrenim durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	36
Tablo 12. Baba öğrenim durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	37
Tablo 13. Kardeş sayısına göre çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	38
Tablo 14. Çocuk yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	39
Tablo 15. Çocuk doğum sırasına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	40
Tablo 16. Anneyle vakit geçirme durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları.....	41
Tablo 17. Annelerin çocuğunun mizacını algılama durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları	42
Tablo 18. Anne Baba Stres Ölçeği, Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.Ebeveyn stres modeli	10
Şekil 2. Ebeveyn davranışlarının belirleyicileri	12

ÇOCUĞU İLKOKULA GİDEN ANNELERİN STRES DÜZEYLERİ İLE ÇOCUKLARIN MIZAÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

TUNÇ, Dilara Nur. Çocuğu İlkokula Giden Annelerin Stres Düzeyleri ile Çocukların Mizaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans), Çankırı, 2024

Araştırmada çocuğu ilkokula giden annelerin stres düzeyleri ile çocuklarının mizaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, çocuğu Yozgat İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokulların birinci ikinci ve üçüncü sınıf düzeyinde eğitim alan çocukların anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu okullar arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen beş ilkokulda çocuğu eğitim alan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 367 anne oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu", "Anne-Baba Stres Ölçeği" ve "Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma verileri normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde t- testi, ANOVA ve Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Ebeveyn Stres Ölçeği ile çocukla vakit geçirme durumu ve çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken ($p<.05$); Çocuklar için Mizaç Ölçeği ile çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, yaşı, kardeş sayısı, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba yaşı, anne-çalışma durumu, anneye vakit geçirme durumu ve annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Ayrıca annelerin stres düzeyleri arttıkça çocukların olumsuz mizaç özelliklerinin arttığı, stres düzeyleri azaldıkça çocukların olumlu mizaç özelliklerinin arttığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne stresi, çocuk, mizaç

ANALYSİNG THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S CHARACTERS AND THE STRESS LEVEL OF THEIR MOTHERS WHO HAVE CHILDREN GOİNG PRIMARY SCHOOL

SUMMARY

TUNÇ, Dilara Nur. Analsing The Relationship Between Children's Characters And The Stress Level Of Their Mothers Who Have Children Going Primary School, (Master Thesis), Çankırı, 2024.

The aim of the study is to examine the relationship between the stress levels of mothers whose children go to primary school and the temperament of their children. The population of the research consists of mothers of children studying at the first, second and third grade level in primary schools affiliated with the Yozgat Provincial Directorate of National Education. The sample of the research consists of 367 mothers whose children receive education in five primary schools selected by simple random sampling method among these schools and who voluntarily accept to participate in the research. "Personal Information Form", "Parent Stress Scale" and "Temperament Scale for Children" are used as data collection tools in the study. Since the research data show normal distribution, t-test, ANOVA and Pearson Correlation test are used in the analysis of the data. As a result of the research, there is a significant difference between the Parental Stress Scale and the situation of spending time with the child and perceiving the temperament of the game ($p < .05$); There is also a significant difference between the Temperament Scale for Children and the child's gender, birth order, age, number of siblings, parents' development status, parents' age, mother's working status, spending time with the mother, and the mother's perception of her child's temperament ($p < .05$). In addition, as mothers' stress levels increased, negative temperaments increased, and as stress levels decreased, positive temperaments in children increased.

Key Words: Mother's stress, children's temperaments

1. GİRİŞ

Anne baba olmak bireyin hayatında köklü değişikliklere neden olmaktadır. Bebekle beraber anne-babanın hem aile hayatı hem de sosyal yaşantıları tamamen değişmektedir. Yaşanan bu değişiklikler anne-babada gerginlik ve baskı oluşturup ebeveyn stresini ortaya çıkarabilmektedir. Aile ile ilgili yapılan araştırmalar da sıklıkla çalışılan konulardan birisi de ebeveyn stresidir. (Gabriel vd., 2006; Kaymak Özmen ve Özmen, 2012). Ebeveyn stresi, anne-babanın ebeveyn olma durumunun getirdiği sorumluluklara, görevlere ve uyum sağlamaya karşı oluşturdukları psikolojik ve fiziksel tepkiler olarak nitelendirilmektedir (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012). Genel olarak ebeveyn stresi, anne-babaların çocuk bakımında karşılaştıkları zorluklara karşı gösterdikleri davranışlar ve hislerdir (Rao ve Beidal 2009; Holly ve diğerleri, 2019).

Ebeveyn stresi aile içi ilişkileri olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin eşler arası problemlere, sağlık sorunlarına, sosyal yaşamdan uzaklaşmaya ve bebekte güvensiz bağlanmaya neden olabilmektedir. Yaşanan ebeveyn stresi sadece anne-babayı değil ailedeki diğer bireyleri de etkilemektedir. Anne-babalarda tahammülsüzlük, mutsuzluk, gerginlik gibi duygu durum değişiklikleri görülürken; çocuklar da hassasiyet, korku, saldırganlık, içe kapanıklık ve gelişim geriliği gibi problemler görülebilmektedir. Dolayısıyla sağlıklı aile ilişkileri için ebeveyn stresinin en aza indirgenmesi gerekmektedir (Aslantaş, 2022; Deater-Deckard ve Panneton, 2017; Glading, 2012; Karageyik, 2019).

Çocuğun ilk sosyalleştiği yer ailedir. Aile çocuğun kişiliğinin temellerinin atıldığı en önemli kurumdur. Dolayısıyla aile içinde yaşanan stres çocuğun kişilik gelişimini dolayısıyla mizacını etkileyebilmektedir. Kişiliğin bir parçası olan mizacın birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Mizaç, bebeklik döneminden itibaren gözlemlenebilen duygu, davranış ve tepki süreçlerindeki kalıtsal kökenli bireysel farklılıklardır (Rothbart ve Bates, 1998). Sanson ve Rothbart'a (1995) göre mizaç, kişinin tüm uyaranlara karşı gösterdiği bireysel tepkilerdir. Mizaç aynı zamanda bireyin dikkat ve motor alanlarında kendini düzenlemesidir. Rothbart ve Derrberry (1981), mizacı açıklarken *tepkililik* ve *kendilik* kavramlarını vurgulamış; Buss ve

Plomin (1984) ise mizacın genetik kökeni üzerinde durmuştur. Mizacın günümüzde en yaygın ve kabul gören tanımı ise hayatın erken döneminde gelişen ve çoğunlukla yaşam boyunca sabit kalan bireysel farklılıklar olduğudur (Yoleri, Küçükyeşil, 2014). Mizaç hakkındaki araştırmalar Thomas ve Chess (1956) ile birlikte başlamıştır. 1977 yılında yaptıkları araştırmada dokuz mizaç boyutu ve bu boyutların birleşiminden oluşan üç farklı mizaç tipi belirlemişlerdir. Mizaç boyutları aktivite düzeyi, ritmiklik, yaklaşma ya da çekingenlik, uyumluluk, tepkilerin yoğunluğu, uyarılma eşiği, huyların niteliği, dikkat dağınıklığı, dikkat süresi ve devamlılık şeklinde sıralanırken; mizaç tipleri ise kolay ya da değişken çocuk, aktif, alıngan ya da zor çocuk, yavaş, samimi ya da tedbirli çocuk şeklinde sıralanmaktadır (Carey, 2009; Zentner ve Bates, 2008; Yoleri, Küçükyeşil, 2014).

Mizacın gelişimini genetik ve çevresel birçok faktör etkilemektedir. Örneğin, cinsiyet, doğum sırası, kardeş sayısı, eşler arası ilişki, ebeveyn tutumları gibi.. Mizacı etkileyebilecek faktörlerden birisinin de ebeveyn stresi olduğu düşünülmektedir (Erdoğan ve ark., 2017). Ebeveyn stresi mizacı etkileyebildiği gibi çocuğun mizacı da ebeveynleri strese sokabilmektedir. Ebeveynin çocuğun mizacına ilişkin inançları ve çocuktan beklentileri çocuğa karşı davranışlarını etkileyebilmekte ve strese neden olabilmektedir. Örneğin aktivite düzeyi yüksek, uyumluluk düzeyi düşük olan bir çocuk yaramaz, uyumsuz olarak nitelendirilip dışlanabilir. Bu durum çocukta baskıya ve kaygıya yol açarken ebeveynde ise strese yol açabilmektedir. Yani mizaç ve stres karşılıklı etkileşim halindedir. Dolayısıyla aile içi stresi, çocuğun mizacına göre yönetebilmek sağlıklı bir gelişim için çok önemlidir. (Kandır ve Alpan, 2008; Acarkan, 2017)

Literatür de ebeveyn stresi ve çocuğun mizacı ile ilgili araştırmalar mevcuttur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ebeveyn stresi ile ilgili çalışmaların çoğunlukla özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerle yapıldığı görülmüştür (Kaner, 2001; Küçüker, 2001; Duygun ve Sezgin, 2003; Canpolat, 2012; Sivrikaya ve Tekinarıslan, 2013; Kaytez, Durualp, ve Kadan, 2015) çocukların mizaçları ise çoğunlukla ebeveyn tutumları, sosyal yetkinlik, sosyal uyum becerileri, davranış problemleri, ebeveynlerin psikolojik iyi oluş hali, ebeveynlerin duygusal zekaları açısından incelenmiştir (Akbaş, 2016; Al Hendawi, 2010; Arabacıoğlu, 2019; Chen ve ark., 2009; Gökşen 2019; Işıkoğlu Erdoğan, Yoleri, Tetik 2017; Karaş, Altun 2022; Sanson ve ark. 2009; Yaman, 2018). Ebeveyn stresi ve mizaçla ilgili çalışmaların ise sınırlı olduğu

görülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada çocuğu ilkokula giden annelerin stres düzeyleri ile çocukların mizaçları arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada çocuğu ilkokula giden annelerin stres düzeyleri ile çocukların mizaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve annelerin stres düzeyleri ile çocukların mizaçları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Çocuğu ilkokula giden annelerin stres düzeyi annenin yaşı, eşinin yaşı, eğitim durumu, eşinin eğitim durumu, çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı, ilköğretim 1. 2. ve 3. sınıf aralığındaki çocuğunun cinsiyeti, çocuğun yaşı, doğum sırası, çocuğunun sorumluluğunu eşiyle paylaşma durumu, çocuğuyla vakit geçirme durumu ve çocuğunun mizacını algılama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Çocukların mizaçları anne-baba yaşı, anne-baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, kardeş sayısı, cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, babanın –anneye desteği, anneyle vakit geçirme durumu ve annenin çocuğunun mizacını algılama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Çocuğu ilkokula giden annelerin stres düzeyi ile çocuklarının mizaçları arasında anlamlı bir ilişki var mı?

1.2 Araştırmanın Önemi

Bebek sahibi olmak bireylerin hayatlarındaki en önemli mutluluk kaynaklarından birisidir (Hansen, 2012). Anne-baba olmak beraberinde olumlu duygular kadar olumsuz duyguları da getirmektedir. Bu durum bazen hem anne-baba için hem de çocuk için tehdit unsuru olabilmektedir. Bu tehdit unsurlarından birisi de ebeveyn stresidir (Stanca, 2012). Stres, kontrol edilemediğinde birçok olumsuz duruma neden olmaktadır. Özellikle çocuklar ebeveyn stresinden en fazla etkilenen kişilerdir. Stres yaşayan çocuklarda fiziksel ve ruhsal problemlere sıklıkla rastlanmaktadır (Roskam, Raes ve Mikolajczak, 2017).

Çocuğun ilk iletişim kurduğu kişiler anne ve babasıdır. Özellikle çocukla en fazla vakit geçiren kişi olan anne çocuğun yaşamında önemli bir role sahiptir (Kıldan,

2014; Seven, 2011) Anne-çocuk ilişkisi çocuğun kişiliğini şekillendiren en önemli ilişkidir. Bu ilişkinin sağlıklı olması çocuğun tüm yaşamını etkilemektedir. Özellikle annesine güvenli bağlanan çocuklar yaşamın ilerleyen dönemlerinde benlik saygısı yüksek, sorumluluk sahibi ve kişilerarası ilişkilerde başarılı bireyler olmaktadır. Bu nedenle annenin stres durumu çocuğun gelişimi açısından önemlidir (Kandır ve Alpan, 2008).

Kişiliğin bir parçası olan mizaç, çocuğun doğuştan getirdiği özellikler olarak tanımlanmaktadır. Çocukluktaki mizaç çevresel uyaranlarla etkileşime girerek bireyin yetişkinliğindeki kişiliğini oluşturmaktadır (Acarkan, 2017; Yoleri, Küçükyeşil, 2014). Mizaç her ne kadar doğuştan gelen değişmez özellikler olarak tanımlansa da bazı araştırmacılar mizacın çevresel faktörlerden de etkilendiğini belirtmektedir (Hansen, 2012). Bu çevresel faktörlerden birisinin de ebeveynlerin özellikle de annenin yaşamış olduğu stres olduğu düşünülmektedir. Çünkü stres annenin çocuğuna karşı tutumunu etkileyen en önemli faktörlerden birisidir (Canpolat, 2012). Doğum öncesi dönemden itibaren annenin yaşamış olduğu stres bebeği etkilemektedir. Deater-Deckard ve Panneton'a (2017) göre anne karnında strese maruz kalan bebekler de bağlanma problemleri ve ilerleyen dönemde aşırı sinirlilik gibi mizaç özellikleri görülebilmektedir.

Çocuklar annenin stresinden etkilenirken bazen de çocuğun mizaç özellikleri anneyi strese sokabilmektedir. Örneğin zor mizaca sahip çocuklar inatçı, öfkeli, huzursuz, kolay ağlayan, uyku ve yemek gibi konularda zorlayıcı olan ve rutininin bozulmasından hoşlanmayan ve değişikliklere kolay uyum sağlayamayan çocuklar olabilmektedir. Bu durumda anneyi zorlamakta ve strese sokabilmektedir. Mizaç gelişiminin ve özelliklerinin bilinmesi çok önemlidir. Çocuğun mizacını bilen ebeveynler çocuklarına mizacına uygun yaklaşım sergilerler, çocuğun üstesinden gelemeyeceği ya da ona uygun olmayan görev ve beklentilerden kaçınırlar. Örneğin çok hareketli bir mizaca sahip olan çocuğun anne-babası eğer çocuğu yaramaz olarak nitelendirir, sürekli yargılar ve cezalandırırsa çocuk kendini yetersiz ve uyumsuz hissedebilir. Bu durum hem çocukta davranış problemlerine hem de ebeveynlerde strese neden olabilmektedir (Acarkan, 2017). Bu nedenle annelerin stres düzeyi ile çocukların mizaçları arasındaki ilişkinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmada annelerin veri toplama araçlarını doğru anladıkları ve doğru cevapladıkları varsayılmaktadır.
- Belirlenen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma verileri annelerin veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar sınırlıdır.
- Araştırma, ölçme araçlarının ölçme nitelikleriyle sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Stres: Bireyin fiziksel ya da ruhsal olarak sınırlarının zorlanmasıyla ortaya çıkan gerilim halidir (Baltaş ve Baltaş, 2021).

Ebeveyn stresi: Anne babaların çocuk bakımında karşılaştıkları zorluklara karşı hissettikleri gerginlik halidir (Holly ve diğerleri, 2019).

Mizaç: Farklı durum ve olaylara kişinin nasıl tepki vereceğini anlamamızı sağlayan kişinin doğuştan getirdiği özelliklerdir (Akın Sarı, 2018).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Stres

Stres kavramının kökeni latince “estrica” veya Fransızca “estrece” kelimelerinden gelmektedir. Zorlanmak, gerilmek ve baskı anlamlarını içermektedir (Baltaş ve Baltaş, 2021). Stres, 17. yüzyılda dert, bela, musibet, keder, felaket, elem gibi anlamlarda kullanılırken 18. ve 19. yüzyıllarda anlamı değişmiştir. Artık bu yüzyıllarda stres, objeye, kişiye, organa ve ruhsal yapıya karşı güç, baskı ve zorluk şeklinde ifade edilmiştir (Güçlü, 2001). Literatür incelendiğinde stresin çeşitli tanımlarıyla karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi stres kaynakları ve kişinin içinde bulunduğu durumların farklı olmasıdır (Naktiyok 2019). Matsumoto (2009) stresi vücutta olumsuz etkilere sebep olan uzun süreli fizyolojik ve psikolojik uyarılma hali olarak tanımlamıştır. Selye (2013) bireyde çeşitli tepkiler oluşturan çevresel uyarıcıları stresör; bireyin bu uyarıcılara verdiği tepkiyi ise stres olarak tanımlamıştır. Akın'a (2021) göre stres, bireylerin hayatlarındaki işlevselliği tehdit altına alan günlük hayatta maruz kaldıkları durumlardır. Amerikan Psikoloji Birliği stresi çeşitli stresörlere verilen tepki şeklinde tanımlamış ve stresin bireyin vücut sistemini etkilediğini belirtmiştir (APA, 2022).

Stres, olumsuz bir etkiye sahip olsa da gündelik yaşamın vazgeçilmez bir unsurudur. Sürekli farklılaşan, gelişen ve karmaşıklaşan yaşam şartları bireyin stresle karşılaşmamasını neredeyse imkânsız kılmıştır. Dolayısıyla günümüzde insanların pek çoğu stresle hayatlarına devam etmektedir (Aydın, 2004). Stres, bireyin sağlık ve yaşam kalitesini doğrudan etkilemekte, uzun süre maruz kalındığında kalıcı hastalıklara neden olabilmektedir (Özel ve Bay Karabulut, 2018). Stresin birçok nedeni bulunmaktadır. Aile içi yaşanan bazı olaylar da strese neden olabilmektedir (Aslantaş, 2022).

Bireyde stres tepkilerini ortaya çıkaran faktörlere stresör adı verilmektedir (Selye, 2013). Bireyler hayatın içinde pek çok stresör ile karşılaşmakta ve bazen bu stresörlerle başa çıkmakta zorlanabilmektedirler (Naktiyok, 2019). Her bireyin yaşadığı stresin sebebi kendine özgü olduğu için stresörler sonsuz sayıda çeşitlenebilir.

Örneğin, politika, ekonomi, teknoloji, sosyal yaşantı bazı stresörler arasında yer almaktadır (Akman, 2004). Stresörlere ilişkin literatür incelendiğinde, Gökler ve Işıtan (2012) stresörleri 4 alt başlıkta toplamıştır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır.

- Bireyin içsel dünyası sebebiyle oluşan stres faktörleri
- Bireyin toplumda var olmak için oluşturduğu stres faktörleri
- İş yaşamından kaynaklanan stres faktörleri
- Bireyin sorumluluklarından kaynaklanan stres faktörleri

Yılmaz ve Yılmaz Cantürk (2020) stresörleri üç başlıkta açıklamıştır;

- Aile, yaş, eğitim durumu, cinsiyet gibi örneklerin olduğu bireysel stres kaynakları; bireysel stres kaynaklarında dış etmenlerin etkisi ya yoktur ya da çok azdır.
- Politika, ekonomi, teknoloji gibi örneklerin olduğu çevresel stres kaynakları; çevresel stres kaynaklarını yönetmekte veya önlemekte birey tek başına yeterli değildir. Bu tarz stresörler toplumu etkilemektedir.
- Bireyin iş yaşamından kaynaklanan stresörler yani örgütsel stres kaynakları.

Baltaş ve Baltas (2021) ise stresörleri üç başlık altında açıklamıştır;

- Çevresel kaynaklı stresörler; doğa kirliliği, küresel ısınma, radyasyon vb.
- İş hayatından kaynaklanan stresörler; adil olmayan iş şartları, mobing, baskı altında çalışma, gece işleri vb.
- Psikososyal stresörler; sosyal stres olarak nitelendirilen bu stresörlerle bireyler gündelik hayatta karşılaşır. Psikososyal stresörler de üç alt başlığa ayrılır. Bunlar; günlük stresler, hayat krizleri, gelişimsel streslerdir.

2.1.1 Stres belirtileri

Her birey stresörlere karşı farklı tepki oluşturur. Stresörlerle mücadele edebilir ya da kaçabilir (Aslantaş, 2022). Literatür incelendiğinde stresörlere verilen tepkileri şu şekilde sıralanmaktadır;

Fiziksel tepki: ağrılar, terleme, uykusuzluk, nefes almada zorluk, titreme, kalp atışının hızlanması, yeme bozukluğu, konuşmada zorluk, tırnak yeme, sindirim sisteminin bozulması vb. tepkilerdir.

Davranışsal tepki: bağırarak, ağlamak, hızlı hareket hali, başkalarını suçlamak, aşırı titizlik veya dağınıklık, sosyal ilişkilerde problem vb. tepkilerdir.

Zihinsel tepki: kaygı bozukluğu, dalgınlık hali, depresyon, dikkat eksikliği, sürekli değişken ruhsal durum, karar vermede güçlük yaşamak vb. tepkilerdir (Eriksen, 2011; APA, 2022; Baltaş ve Baltaş, 2021; Gerring ve Zimbardo, 2012; Güçlü, 2001).

Gadzella ve Masten'e (2005) göre iyi huylu stres (eustress) ve kötü huylu stres (distress) olmak üzere iki tür stres vardır. Stres kavramı genel olarak olumsuz algılansa da birey hayatta kalabilmek için belli miktarda strese ihtiyaç duymaktadır. Düşük seviyede stres, kişinin başa çıkma ve savunma mekanizmalarını geliştirmektedir ayrıca bireyin konfor alanından çıkararak gelişmesini sağlamaktadır. Yani bireyi uyarıcı bir rol üstlenmektedir. Bunun yanı sıra yüksek seviyede stres bireyde yıkıcı etkiye sahip olabilmektedir (Gökler, Işıtan, 2012; Brosan ve Todd, 2018) .

2.1.2 Ebeveyn stresi

Anne-baba olmak aile hayatını etkiler ve değiştirir. Bebeğin aileye katılmasıyla birlikte çiftlerin evlilik ve sosyal yaşamları köklü bir şekilde değişir (Glading 2012). Ebeveyn stresi ebeveynliğin getirdiği değişim ve sorumluluklar karşısında anne-babaların hissettiği gerginlik ve baskı olarak tanımlanmaktadır (Rao ve Beidal 2009). Genel olarak ise anne-babaların çocuk yetiştirme sürecinde karşılaştıkları problemler olarak ifade edilmektedir (Holly ve diğerleri, 2019).

Anne-babalıkla ilgili araştırmalar özellikle ikinci dünya savaşından sonra önem kazanmıştır. Savaş sonrası insan kaybının ardından kadınların iş dünyasına atılmasıyla geniş aile sayısı gittikçe azalır yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Kadının aile ekonomisine katkısıyla birlikte "baba" figürü başkalaşmıştır. Çocuk bakımı ve ev içi roller de bu başkalaşımdan etkilenmiştir. Çocukların bakımından sadece anne sorumluyken baba figürünün başkalaşmasıyla birlikte babalar da çocuk bakımında aktif rol almaya başlamışlardır (Bozok, 2018). Babaların çocuk bakımına katılmasıyla birlikte annelerin sorumlulukları bir miktar azalmıştır ancak hem işte hem de evde çalışan annelerin hayatında stres hep var olmaya devam etmiştir (Lindahl-Norberg, 2007). Çocuk bakımını ebeveynler paylaşırsa bile ekonomik, sosyal vb. diğer faktörler yine strese neden olmuştur (Deater- Deckard ve Panneton, 2017).

Eşlerin birbirine ilgisizliği, ebeveyn rolünden dolayı özgürlüklerinin kısıtlanması, fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları, kısıtlı sosyal destek kaynakları, kişisel alan ve zaman eksikliği, ekonomik sıkıntılar, çocuğun bazı özelliklerinin anne-babanın beklentisini karşılamaması ve bağlanma sorununa neden olması, çocukların mizaçları ve uyumsuz davranışları da ebeveyn stresine neden olan diğer nedenlerdir (Abidin, 2012; Glading, 2012). Ebeveyn stresi çocukla olan ilişkiyi olumsuz etkilemekte ve çocukta daha fazla olumsuz davranışlara yol açmaktadır. Bu durum da kısır döngüye neden olmakta ev ortamında sürekli stresin olmasına neden olmaktadır (Karageyik, 2019).

2.1.3 Stresle ilgili başlıca modeller

Stresle ilgili bazı modeller bulunmaktadır. Bu modeller şunlardır;

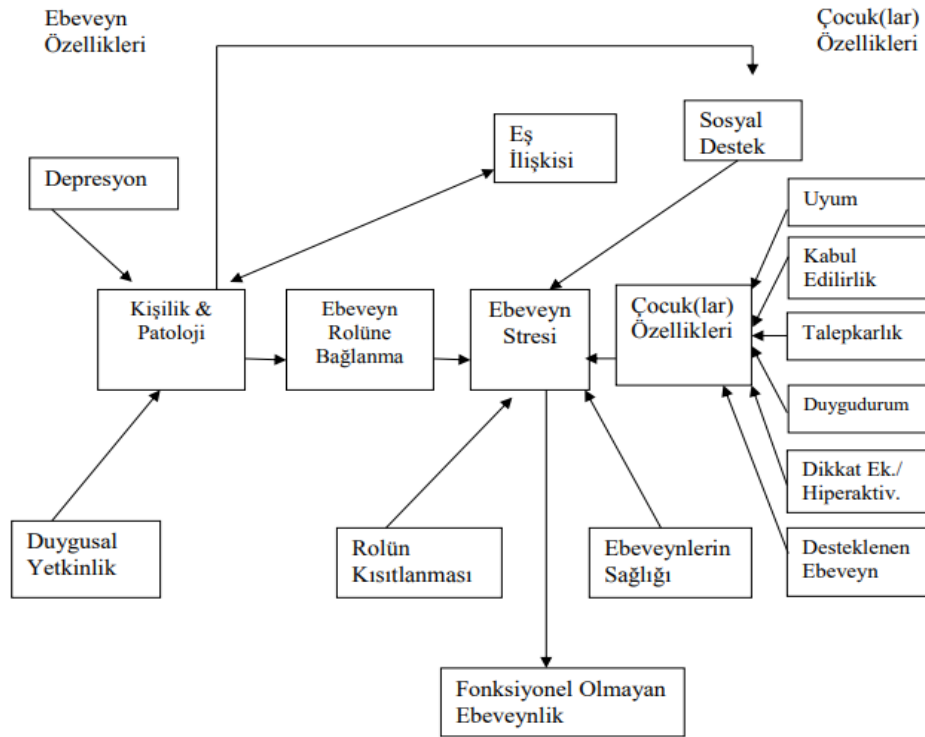
Etkileşimsel model: Etkileşimsel model bireyin bir olayı stres verici olarak algılamasıyla stresin ortaya çıktığını savunmaktadır. Stres kuramları arasında en kabul gören kuramdır. Bireyin olayı stres verici olarak algılaması iki bileşenli bir süreçten geçmektedir. İlk süreç olan birincil değerlendirmede birey olayı kar/zarar veya tehdit olarak nitelendirir. İkincil süreç olan ikincil değerlendirmede ise stresle başa çıkma becerilerini değerlendirir. Bu iki süreç birbiriyle bağlantılıdır. Etkileşimsel model stresi sadece dışsal etkenlere dayandırmaz. (Folkman ve Lazarus, 1984).

Genel uyum sendromu modeli: Stres konusunu ilk kez Selye (1965) sağlık psikolojisi alanında ele alıp kavramsallaştırmıştır. Selye, kuramında özellikle strese karşı verilen tepki üzerinde durmuştur. Kuramında stresi bireyin stresörlere verdiği tepki şeklinde açıklamıştır. Bu tepkilerin de üç aşamada ortaya çıktığını söylemektedir;

- **Alarm aşaması:** Bireyin stresörleri fark ettiği aşamadır. Birey bu aşamada kendini korumaya çalışır duygusal tepkiler gösterir ve stresle baş etmeye çalışır.
- **Direnç aşaması:** Stres anındaki aşamadır. Birey bu aşamada fiziksel ve psikolojik tepkiler gösterir. Eğer stres devam ederse birey direnç kazanır.
- **Tükenme aşaması:** Stresin devam ettiği bu aşamada birey çaresiz kalmıştır ve tükenmişlik gösterecektir. Bu aşamada depresyon, kaygı bozukluğu gibi psikolojik belirtiler gözlenebilir (Yöndem, 2015).

Webster- Stratton stres modeli: Bu model çocuk kaynaklı stres, aile dışı stres ve kişilerarası stres faktörlerine vurgu yapmıştır. *Çocuk kaynaklı stresörler;* çocuğun bakım zorluğu, mizacı gibi durumları ifade eder. *Aile dışı stresörler;* ekonomik durum, zorlu yaşam koşulları gibi durumları kapsar. *Kişilerarası stresörler* ise bireyin eşiyle ilişkisinden kaynaklı durumları ifade eder. Bu model stresörlerin anne babaların ebeveynlik rollerini olumsuz etkilediğini böylece anne babaların cezalandırıcı tutuma bürüneceğini ifade eder. Webster-Stratton stres modeli bu tutumun olumsuz anne baba- çocuk ilişkisine neden olarak anne babaların stres düzeylerini artırdığını ifade eder. Ebeveyn stres düzeyini düşürmek için anne babalara uzun süreli destek sağlamanın gerekli olduğu belirtilmiştir (Webster-Stratton, 1988).

Ebeveyn stres modeli: Belsky (1984) bir model oluşturarak ebeveyn davranışlarını açıklamıştır. Abidin (1990) Belsky'nin modelinden yola çıkarak onu geliştirmiştir. Abidin (1990) bu geliştirdiği modelinde ebeveyn stresinin nedenlerini açıklamış ve ebeveyn davranışlarını incelemiştir (Abidin, 2012).

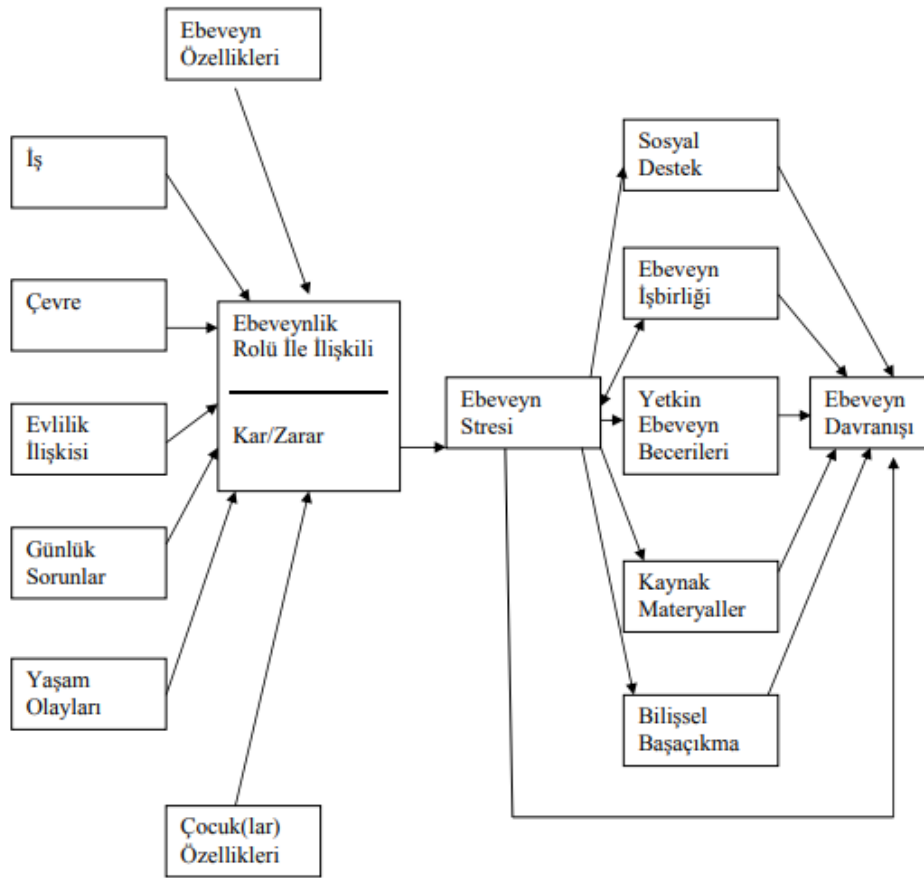

Şekil 1. Ebeveyn stres modeli

Ebeveyn stres modeli; Abidin (1990) tarafından geliştirilen model şekilde görüldüğü gibi hem ebeveynlerin ve çocukların kişilik özelliklerinden hem de ebeveynlerin birbirleri ve sosyal çevreleri ile olan etkileşimlerinden etkilenmektedir.

Aynı anda ebeveynlerin sosyal destek kaynakları ve sağlık durumları da ebeveyn stresinde etkilidir. Fonksiyonel olmayan ebeveyn davranışlarının en önemli sebeplerinden birisi ise farklı durumlar sonucu ortaya çıkan ebeveyn stresidir (Çekiç, Akbaş ve Hamamcı 2015). Çoğunlukla ebeveynlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile ebeveyn rollerine bağlılıkları ilişkilidir. Anne babaların ebeveyn rolüne bağlanmasında anne-babanın kişilik özellikleri ile çocuğun kişilik özellikleri etkilidir. Çocuğuna duygusal yakınlık duymayan anne-babalar, ebeveyn rolüne bağlılık gösterememektedir. Bu da ebeveyn ile çocuk arasında olumsuz bir ilişkiye neden olmaktadır. Ebeveyn rolüne bağlanamamanın başka bir nedeni ise ebeveynin duygusal yetkinliğindeki yetersizliktir. Anne-babaların çocukla birlikte özgürlüklerinin kısıtlanması ve çocuğun zor mizacı da ebeveyn stresinin artmasına sebep olmaktadır (Abidin, 2012; Çekiç, Akbaş ve Hamamcı 2015).

Abidin (1992) daha sonraki yıllarda ebeveynlerin stres kaynaklarını genişletmiş ve ebeveynlerin stres kaynaklarının nasıl üstesinden geldiğini açıklamıştır.

Şekil 2. Ebeveyn davranışlarının belirleyicileri

Şekil 2’de görüldüğü gibi ebeveyn stresi üzerinde ebeveyn özellikleri, çocuk özellikleri, iş, çevre, evlilik ilişkisi, günlük sorunlar, yaşam olayları etkili olmaktadır. Ebeveynler bu stres kaynaklarıyla başa çıkabilmek için sosyal destek, ebeveyn iş birliği, yetkin ebeveyn becerileri, kaynak materyaller ve bilişsel başa çıkma becerilerine başvurmaktadır. Bu sürecin sonunda ebeveyn davranışı ortaya çıkmaktadır. Bilişler ve inançlar ebeveyn davranışının oluşmasında önemli birer faktördür (Abidin 1992). Anne-babaların kendi ebeveynlik rollerine bağlılıklarına yaptıkları değerlendirme ise ebeveyn stresidir. Ebeveynlerin stres düzeyini ise anne-babaların ebeveyn rolünde karşılaştıkları durumlar belirlemektedir. Ebeveynler bu durumları kar veya zarar olarak değerlendirirler. Zarar yani olumsuz olarak değerlendirirse stres düzeyleri artmakta, kar yani olumlu olarak değerlendirirse stres düzeyleri azalmaktadır (Abidin 1992; Çekiç, 2015).

2.2 Mizaç

Mizaç kavramının Yunanlılar ve Romalılar kadar eski bir tarihi vardır. Antik Yunanlılar tepkileri açıklarken mizaç modelini ortaya koymuşlardır. Bu modele göre vücuttaki biyolojik bileşenler kişinin tepkilerini ortaya çıkarmasında etkilidir. Her bireyin biyolojik bileşenleri farklı olduğu için çevredeki olaylara verdikleri tepki de farklıdır. Bu tepkileri mizaç olarak adlandırmışlardır. Mükemmel mizacı ise biyolojik bileşenlerin dengede olmasıyla oluşabileceğini varsaymışlardır (Arabacıoğlu, 2019).

Aynı anne baba tarafından aynı evde yetiştirilen ikizler bile etraflarındaki olaylara farklı tepki geliştirirler. Hayatın her döneminde bireylerin çevredeki olaylara nasıl tepki verdikleri ve neden o tepkiyi seçtikleri araştırma konusu olmuştur. Mizaç, Latince temperare ve İngilizce temperamet kelimelerinden gelir ve anlamı karışımdır. Yani bir davranışın oluşmasındaki birden fazla etkenin birlikte rol oynaması anlamına gelmektedir (Akın Sarı, 2018) Mizaç kişilik içinde yer aldığı için tanımlaması oldukça zordur bu yüzden sık sık kişilik kavramıyla karıştırılmaktadır (Carey, 2009, s. 75). Her araştırmacı mizacı farklı tanımlamıştır (Stifter ve Dollar, 2016). Akın Sarı (2018), mizacı farklı durumlara, olaylara kişinin nasıl tepki vereceğini anlamamızı sağlayan kişinin doğuştan getirdiği özellikler olarak tanımlamıştır. Arabacıoğlu (2019), mizaç için kısaca kişinin tepki tarzıdır demiştir. Aytar, Aksoy ve Kaytez, (2014), her bireyin çevresindeki olaylara duygusal ve davranışsal olarak farklı tepkiler verdiğini

savunmakla birlikte mizacı, çocuğun dünyayı algılayışını ve yaklaşımını yapılandıran doğuştan getirdiği özellikler olarak nitelendirmiştir. Berk (2012), mizaç için kişinin çevresine karşı kendine özgü tepkiselliğidir şeklinde tanımlama yapmıştır. Kristal (2005), mizacın insan hayatının çok erken dönemlerinde duygu, dikkat ve davranışlarında gözlenen kişisel farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Gessell ve arkadaşları bebekleri incelemişlerdir ve mizacın çevreden etkilenmediğini biyolojik temelli olduğunu yani doğuştan geldiğini varsayımlardır (Sarı, 2009). Yapılan araştırmalar sonucu çevrenin ve kalıtımın mizacı ne düzeyde oluşturduğu tam olarak bulunamasa da mizaç hakkındaki ortak görüş kişinin çevresiyle etkileşimini, duygu ve davranışlarını yüksek düzeyde etkilediği ve gözlemlenebilir yapıda olduğudur (Prior, Sanson, Smart ve Oberklaid, 2000).

2.2.1 Mizacı etkileyen faktörler

Mizacı etkileyen faktörler kardeş sayısı, kültürel özellikler, cinsiyet, ebeveyn tutumları, yaş, doğum öncesi ve doğum sırası faktörler olarak sıralanmaktadır.

Kardeş sayısı: Kardeş sayısı mizaç üzerinde etkili olabilmektedir (Trawick-Smith, 2014; Sailor, 2014). Örneğin kardeşi olmayan çocuklar daha içekapanık olabilirken; kardeşi olan çocuklar daha dışadönük olabilmektedir (Küçükturan ve Keleş, 2018).

Kültürel özellikler: Bireylerin tavır ve davranışları kültürel farklılıkların oluşmasında ve özellikle çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olduğu için kültürel özellikler mizaç üzerinde etkili olabilmektedir (Santrock, 2015; Bee ve Boyd, 2009).

Cinsiyet: Toplumda kadın ve erkekte beklenen cinsiyet rolleri farklıdır. Kadınlardan daha çok sabırlı ve çekingen olması beklenirken erkeklerin daha girişken ve öfkeli olması normal karşılanmaktadır. Çocuklar yetiştikleri ortamdan etkilenirler. Dolayısıyla ebeveynlerin cinsiyetçi tutumları çocukların mizaçlarını etkileyebilmektedir (Berk, 2013; Santrock, 2015)

Ebeveyn tutumları: Hong ve Park (2012)'ın araştırmalarında kendini yetersiz ve cesaretsiz olarak nitelendiren çocukların aileleri tarafından kabul görmeyen cesaretlendirilmeyen ve aileleriyle anlaşamayan çocuklar olduğunu bulmuşlardır. Ebeveynlerin çocuklarına tutarlı ve ilgili davranması çocukların daha hoşgörülü ve sabırlı bir mizaca sahip olmalarına neden olabilmektedir.

Yaş: Mizaç kavramı açıklanırken genetik temel alınır. Mizacın bu genetik temelinin özellikle bebeklik döneminde görüldüğü gözlenmiştir. Çocukta ilerleyen yaşlarda çevrenin etkisiyle mizaç farklılaşabilmektedir. Yani bazı mizaç özellikleri aynı kalırken bazıları ise deneyimlerle değişebilmektedir. Örneğin akran ilişkisi çocuğun çekingenlik düzeyini artırabilir veya azaltabilir (Berk, 2013; Coplan ve Bullock, 2012).

Doğum öncesi nedenler: Hamilelikte kullanılan alkol sigara gibi maddeler, yaşanan stres, geçirilen hastalıklar bebeklerin mizaçlarını etkilemektedir. Örneğin, stresli hamilelik yaşayan annelerin bebeklerin de kaygılı kişilik özelliği daha fazla görülmüştür (Kagan, 2014, s. 387).

Çocukları doğum sırası: Çocukların doğum sırası mizaçları üzerinde dolaylı yoldan etkiye sahiptir. Bunun nedeni ebeveynlerin ilk orta ve son çocuktan beklentilerinin ve bu çocuklara davranışlarının farklı olmasıdır. Genellikle ilk çocuklar kendinden emin bir kişilik özelliğine sahipken son çocuklar rekabetçi bir kişilik yapısı geliştirebilmektedir (Bee ve Boyd, 2015; Santrock, 2015).

2.2.2 Mizaca ilişkin temel modeller

Mizacı kavramsallaştıran beş ana model vardır bunlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Buss ve Plomin'in 1975-1984 yılları arasında araştırdıkları duygusallık-aktiflik-sosyallik modeli
- Rothbat ve Derryberry'nin 1981 yılında yayınladığı gelişimsel model
- Goldsmith ve Campos'un yaklaşımı
- Kagan ve arkadaşlarının 1978-1988 yılları arasında geliştirdikleri çekingenlik ve girişkenlik modeli

Thomas ve Chess'in yaklaşımı olan Klinik Model: Mizaç araştırmaları 1956 yılında Thomas ve arkadaşlarının New York boylamsal çalışması ile başlamıştır. Araştırma sonuçları 1977 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışma mizaçla ilgili diğer çalışmalara öncülük etmiştir. Toplam 133 çocuk ve 84 ailenin katıldığı bu çalışma sonunda çocukların kişisel davranış stili mizacın 9 farklı boyutunun birleşiminden oluştuğu bulunmuştur. Bunlar;

- *Aktivite düzeyi (activity level)*: Çocuğun motor becerilerindeki mevcut düzeyi ifade eder. Çocuğun gün içinde aktif olduğu zamanların, pasif olduğu zamanlara oranını belirtir.
- *Ritmiklik-biyolojik düzenlilik (rhythmicity)*: Çocuğun günlük rutinlerinin zaman içindeki düzenliliğini ifade eder, örneğin uyku-uyanıklık, açlık ve tuvalet alışkanlığı gibi. Bu düzenlilik, belirli bir süreçte tahmin edilebilirlik anlamına gelir.
- *Yaklaşma ya da çekingenlik (approach/withdrawal)*: Çocuğun farklı ya da yeni değişik bir uyarana yönelik ilk tepkisini ifade eder.
- *Uyumluluk (adaptability)*: Çocuğun çevresindeki değişikliklere uyum sağlamadaki kolaylığını ifade eder, bu uyum çocuğun ilk tepkisine bakılmaksızın değerlendirilir (Sarı, 2009.)
- *Tepkilerin yoğunluğu (intensity of reaction)*: Çocuğun gösterdiği tepkinin enerji düzeyini veya kuvvetini belirtir, bu tepki olumlu ya da olumsuz olabilir.
- *Uyarılma eşiği (threshold of responsiveness)*: Çocuğun fark edilebilir bir tepki uyandırmak için ihtiyaç duyduğu uyarıcının yoğunluk düzeyini veya şiddetini ifade eder.
- *Huyların niteliği (quality of mood)*: Çocuğun davranışında arkadaşça, memnun ve neşeli miktar ile düşmanca, huzursuz ve keyifsiz davranış miktarını karşılaştırır.
- *Dikkat dağınıklığı (distractibility)*: Çevresel uyaranların çocuğu bir faaliyetten ne kadar kolaylıkla alıkoyduğunu belirtir.
- *Dikkat süresi ve devamlılık (attention span and persistence)*: Çocuğun belirli bir işle meşgul olduğu sürenin uzunluğunu ifade eder. Devamlılık, çocuğun dikkatini dağıtıcı etkenlere rağmen işi sürdürme yeteneğini değerlendirir (Kohen, 1989; (Carey, 2009; Akbaş, 2016).

Bu özelliklerden faydalanarak mizaç tipleri üç temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- *Kolay ya da değişken çocuk*: Çocukların yaklaşık %40'ı bu gruptadır. Yaptığı işe odaklanabilen, kendini o işe verebilen, güçlü konsantrasyona sahip, sakin, genelde mutlu, düzenli, kendine güvenen, değişikliklere çabuk adapte olabilen çocuklardır.

- *Aktif, alıngan ya da zor çocuk:* Çocukların yaklaşık yüzde 10'unun girdiği bu gruptaki çocuklar dürtüsel, dikkatsiz, söz dinlemez ve huzursuzdur.
- *Yavaş, samimi ya da tedbirli çocuk:* Çocukların yaklaşık yüzde 15'inin girdiği bu gruptaki çocuklar utangaç, itaatkâr, yetişkinler tarafından kabul gören ve öz-eleştireldir.

Bu üç gruba da dâhil edilmeyen yüzde 35'lik kısım vardır. Bu grup farklı özelliklerin birleşimine sahiptir (Zentner ve Bates, 2008; Akt. Chess ve Thomas, 1986; Yoleri, Küçükyaşıl, 2014).

Buss ve Plomin'in geliştirdiği Duygusallık- Etkinlik-Sosyallik Modeli: Buss ve Plomin (1975), Thomas ve Chess'in modelinden yola çıkarak mizacı açıklamıştır. Bu modelde yaşamın erken dönemlerini vurgulayarak mizacın doğuştan geldiğini ve değişmez nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Buss ve Plomin mizacın 4 boyutundan bahsetmiştir. Bunlar: duygusallık, etkinlik, sosyallik ve dürtüselliktir. Zamanla dürtüsellik boyutu modelden çıkarılmıştır (De Pauw ve Mervielde, 2010)

Rothbarth ve Derryberry'nin yaklaşımı olan Gelişimsel Model: Bu yaklaşım mizacı tepkisellik (bireyin tepki eşiği, uyarıcılara gösterdiği davranış) ve öz düzenlemedeki (bireyin duygu ve davranışlarını yönetip kontrol etmesi) biyolojik farklılıklar üzerinden açıklamaktadır (Cook ve Cook, 2009). Gelişimsel model mizacın üç boyutu olduğunu belirtmiştir. Bunlar *olumsuz duygulanım*; kaygı, korku, öfke vb. *Dışadönüklük*; sosyallik düzeyi, çevreyle etkileşim kurmak için heyecan duyma vb. *Çaba gösterme kontrolü*; anlayışlı olmak için hassasiyet gösterme gibi (Rothbart ve Bates, 2006).

Goldsmith ve Campos'un Yaklaşımı: Goldsmith ve Campos (1982) yaklaşımının temelini duygular oluşturmaktadır. Bu duygular öfke, üzüntü, korku, keyif/eglençe, ilgi/süreklilik ve sürprizdir. Bu duygular mizaç çeşitliliğine neden olmaktadır (Rothbart ve Gartstein, 2008).

Kagan'ın yaklaşımı olan Biotipik Modeli: Kagan, Reznik ve Snidman'nın (1988) geliştirdikleri bu model boylamsal bir çalışmadır. Araştırmalarında 2 yaşındaki çocukların gösterdikleri mizaç özelliklerinin 7 yaşında da gösterdikleri bilgisine ulaşmışlardır. Bu modelin diğerlerinden farkı tek alt boyuttan oluşup mizacı çekingenlik durumuna göre değerlendirmesidir. Diğer modellerle benzer olan yönü ise

mizacın biyolojik temelli yani kalıtsal olduğunu savunmasıdır. (Mathewson, Miskovic ve Schmidt, 2012).

2.3 İlgili Araştırmalar

2.3.1 Ebeveyn stresi ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

Aksoy ve Diken (2009) ebeveynlerin (özellikle annelerin) özyeterlikleri ile çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada anne stresinin özyeterlik algısı ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aydoğan (2014), ilişkisel yılmazlığın, ilişkisel başa çıkma, ebeveynlik stresi ve profesyonel yardım arayışla ilişkisini incelediği çalışmasında ebeveynlik stresinin ilişkisel yılmazlık üzerinde etkisi olduğunu belirlemiştir.

Ateş (2015), boşanmış anneler üzerinde gerçekleştirilen deneysel bir çalışmada, uygulanan çocuk ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin annelerin stres düzeyini azaltmada etkili olduğunu belirlemiştir.

Çekiç (2015), akılcı duygusal aile eğitim programlarının anne babaların akılcı olmayan inançlar ve anne babalık stresleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Deneysel çalışma sonucunda, programın ebeveyn stres düzeyini azaltmada etkili olduğu bulunmuştur.

Çekiç, Akbaş ve Hamamcı (2015) Anne-Baba Stres Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlamışlardır. Araştırma sonucuna göre "Anne Baba Stres Ölçeği" Türk kültürü için geçerli ve güvenilir bulunmuştur.

Kaytez, Durualp, ve Kadan (2015), özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeylerini inceledikleri çalışmalarında, annenin düşük eğitim düzeyinin, fazla çocuk sahibi olmanın ve çocuğa doğumdan sonraki üç yıl içinde tanı konulma durumunun ailelerin stres düzeyini arttırdığını bulmuşlardır.

Aydoğan ve Özbay (2017) ebeveyn stresini ölçen bir ölçme aracı geliştirmişlerdir. Araştırma Ankara ilinde bulunan 307 ebeveynle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda tek faktörlü bir yapıya sahip olan Ebeveyn Stres Ölçeği geçerli ve güvenilir bulunmuştur.

Kurt (2018) araştırmasında ebeveyn stresi ile evlilik kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 803 evli bireyle çalıştığı araştırmasında ebeveynlik stresinin evlilik kalitesini olumsuz etkilediğini belirlemiştir.

Özcan ve Arslan (2018) çalışmalarında ebeveyn stresini yönetme programının (ESYP) ebeveyn stresi ve mantık dışı inanç düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya 16 ergen ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucunda ESYP'nin annelerin stres düzeyi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Özmen ve Özmen, (2012) ebeveynlerin günlük hayatta çocuklarıyla yaşadıkları stresi ölçmek amacıyla ilköğretim düzeyinde çocuğu olan 294 anne ve 144 babanın katılımıyla “Anne Baba Stres Ölçeğini” geliştirmişlerdir. 16 madde ve tek boyuttan oluşan ölçek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Taşel Günal (2019), annelerin ebeveynlik stresinin eşine ve çocuğuna bağlanma boyutu arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı araştırmada 63 sosyoekonomik düzeyi düşük anne ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda annelerin ebeveynlik stresinin eşleri ve çocuklarıyla bağlanma boyutunda arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Yayan vd., (2019) yenidoğan yoğun bakım ünitesinde tedavisi devam eden anne ve babaların stres düzeylerini karşılaştırmak amacıyla 160 anne ve baba ile çalışmıştır. Araştırmada annelerin stres düzeylerinin babalara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2020) okulöncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik stresi ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği araştırması için 147 ebeveyn ile çalışmıştır. Araştırma bulgularında daha çok ailesinden sosyal destek gören kişiler mevcuttur ve sosyal destek algısı yüksekken ebeveyn stresi düşük olarak saptanmıştır.

2.3.2 Ebeveyn stresi ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Harrison (1998) tarafından yürütülen “Stres ve Ebeveynlik” adlı araştırmada, 6-12 yaş aralığındaki çocuklara sahip 40 anne ile çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yüksek stres seviyelerine sahip olan anneler, çocuklarının davranışlarını olumsuz bir şekilde algılama eğilimindedir. Bu durum, çocuklarının davranışlarını olumsuz bir şekilde etiketlemelerine, uygun çözüm yöntemlerini

bilmesine rağmen etkisiz ve tutarsız çözümler uygulamalarına yol açmaktadır. Olumsuz ebeveynlik davranışları, karşılıklı etkileşimle çocukların olumsuz davranışlarına neden olmakta; bu da işlevsiz ebeveynlik davranışları ve stresle başa çıkma süreçleri arasındaki etkileşim modelini açıklamaktadır. Özetle, ebeveynlik stresi, çocuk davranışlarını etkilemekte ve ebeveynlerin bu davranışlara tepkilerini belirlemektedir. Bu etkileşim modeli, işlevsiz ebeveynlik davranışları ve stresle başa çıkma sürecini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Rooney (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, müdahale yaklaşımlarının ebeveyn yetkinliği, ebeveyn becerileri ve ebeveyn stresi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma kapsamında deneysel bir çalışma tasarlanmış ve katılımcılar rastgele üç gruba ayrılmıştır. İlk gruba, ebeveynlik becerileri, çocuk bakımı, çocuk sağlığı, çocuk güvenliği, disiplin ve çocuk eğitimi gibi temel konularda sadece bilgiler içeren tek paket yaklaşımı uygulanmıştır. İkinci gruba ise aynı bilgileri içeren tek paket yaklaşımı uygulanmış ve aynı zamanda dört oturumlu bir grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Grup çalışmalarında, ebeveynler ilk oturumda iyi bir ebeveynin sahip olması gereken özellikleri, kendi ihtiyaçlarını ve ebeveynlik durumlarına dışarıdan bakabilme yeteneğini tartışmışlardır. İkinci oturumda çocuk gelişimi temel ilkeleri, etkili ebeveyn-çocuk iletişimi ve etkili disiplin teknikleri ele alınmış, üçüncü oturumda ise ebeveyn-çocuk arasındaki engeller ve bu engellerin nasıl aşılabileceği üzerinde durulmuştur. Bu oturumda, ebeveynlerin stres nedenleri belirlenmiş ve bunun çocuklar üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Dördüncü ve son oturumda, ebeveynlere kendi destek sistemlerini tanımlamaları, iki çözüm yolu belirlemeleri ve öğrendikleri bir beceriyi çocuklarıyla uygulamaları istenmiştir. Üçüncü gruba ise tek paket yaklaşımı ile bilgiler verilmiş, dört oturumlu grup çalışması yapılmış ve aynı zamanda eş zamanlı ebeveyn-çocuk etkileşim grubu oluşturularak çocukların katılımıyla geri bildirim oturumu düzenlenmiştir. İnteraktif bir şekilde geri bildirim verilen üçüncü grup çalışmalarının, ebeveyn stresi, ebeveyn öz yeterliliği ve ebeveynlik becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır

Bernardo (2017), ebeveynlik stresindeki kişisel faktörleri öngörebilmek adına bir araştırma gerçekleştirmiş ve bu faktörlerin belirlenmesinin, ebeveynlerin ve aile bireylerinin daha etkili bir şekilde desteklenmesine katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca bireysel farklılıkları daha kapsamlı bir şekilde anlamak ve kişilik

faktörlerini genişleterek, yüksek düzeyde ebeveynlik stresi yaşayan bireylerin belki de daha etkili bir biçimde tahmin edilebileceğini belirtmiştir.

Glueck (2017), ebeveyn çocuk etkileşim terapisinin (Parent Child Interaction Therapy) ebeveynlik stresine olan etkisini araştırmak amacıyla, yaşları 37-41 arasında değişen 3 erkek ve 2 kadın olmak üzere klinik olarak anlamlı düzeyde ebeveynlik stresine sahip olan 5 ebeveyni ebeveyn çocuk etkileşim terapisi eğitim programına dâhil etmiştir. Programın sonunda, 5 katılımcının 4'ünün stres puanlarının normal seviyelere düştüğü gözlemlenmiştir. Bu bulgu, ebeveyn çocuk etkileşim terapisinin ebeveynlik stresini azaltmada etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, eğitim programı içinde öğretilen davranış yönetimi tekniklerinin, pozitif ebeveynlik becerilerinin gelişimine olumlu bir katkı sağladığı da belirlenmiştir.

Santucci (2017) tarafından yürütülen araştırmada, ebeveynlik rollerinden kaynaklanan stresin ve ebeveyn yetkinliğinin çocukların okuma davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yedi haftalık bir okuma çalıştayında, ebeveynler çocuklarının okuma süreçlerine katılım göstermişlerdir. Çocukları okuma veya davranış zorlukları yaşayan ebeveynler, paylaşılan okuma sürecinde zorlu okuyucular veya düzensiz davranış sergileyen çocuklarla etkileşime geçerken düşük öz-yeterlik düzeyleri bildirmişlerdir. Araştırmacı, stres seviyelerindeki dalgalanmaların ebeveynlerin çocukları ile okuma davranışlarına katılımlarını etkileyeceğini öngörmüştür. Ancak, bu öngörü çalışma sonuçları tarafından desteklenmemiştir. Araştırma aynı zamanda, annelerin stres seviyelerinin çocuklarının dil becerileri ve sosyal gelişimlerini etkilediğini ortaya koymuştur. Yüksek stres seviyesine sahip ebeveynlerin, daha olumsuz ebeveynlik davranışlarına yönlendiği, ebeveyn duyarlılığının azaldığı ve bakım veren rollerinden daha az anlam ve memnuniyet elde ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, aynı zamanda çocuklarının okulda davranış ve iletişim problemleri açısından risk altında olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin stres düzeyleri aynı zamanda uygun müdahale yöntemlerini bulma ve uygulama yeteneklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yüksek stres seviyesine sahip ebeveynlerin, orta ve düşük stres seviyesine sahip olanlara kıyasla öğrendikleri stratejilerden daha az fayda sağladığı belirlenmiştir.

Mak, Yin, Li, Cheung ve Oon (2020) araştırmalarında çocukların problemleri davranışlarının anne-baba stresini artırdığını, çocukların davranışları ve anne-baba stresinin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu bulmuşlardır.

Rajgariah ve arkadaşları (2021) annelerin çalışma durumunun stres düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada çalışan annelerin ebeveyn stres düzeyi çalışmayan annelere göre yüksek bulunmuştur.

2.3.3 Çocuğun mizacı ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

şendil (2010) akranlar tarafından tercih edilme durumunu mizaç özellikleri açısından incelemiştir. Araştırmaya 5-6 yaş aralığındaki 42 ocuk katılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme leği" ; "Resimli Sosyometri leği" ve "ocuklar İçin Kısa Mizaç leği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sabırlı ve sıcakkanlı çocukların akranları tarafından daha çok tercih edildiği, saldırgan çocukların daha tepkisel oldukları tespit edilmiştir.

Akbaş'ın (2016) mizaç özellikleri ile sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasına 60 aydan büyük okul öncesi eğitim alan 613 çocuğun annesi katılmıştır. Veri toplama aracı "Genel Bilgi Formu" "ocuklar İçin Kısa Mizaç leği" "Sosyal Uyum Ve Beceri leği" kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; tepkisellik ve sebatkârlık mizaç özelliği cinsiyet değerkenine göre anlamlı farklılık gösterirken, çekingenlik ve ritmiklik mizaç özelliği anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Sıcakkanlılık, tepkisellik ve sebatkârlık mizaç alt boyutları ile sosyal uyum becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kılıç (2016) okul öncesi eğitimi alan çocukların mizaçları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Toplam 55 ocuğun katıldığı araştırmada "Denver II Gelişimsel Tarama Testi", "Bilgi Toplama Formu", "Sosyal Beceri leği" ve "ocuk Davranış Listesi" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların çekingenlik mizaç özelliği arttıkça mizacın engelleme denetimi puanı düşmektedir. Çocukların dürtüsel mizaç özelliği yükseldikçe sosyal beceri özellikleri azalmaktadır.

Erdoğan ve diğerleri (2017) okul öncesi dönem çocuklarının mizaçlarıyla ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada 261 çocukla çalışmışlardır. Araştırma sonucuna göre çocuğun sabır ve ritmik mizaç

özelliğini demokratik anne baba tutumu artırırken, otoriter anne baba tutumu azaltmaktadır.

Kır Yiğit, Sezgin, Yağcı (2020) okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özelliklerinin sosyal beceri ve öz düzenleme yetenekleriyle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 169 çocuk katılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" "Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği" ve "Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; cinsiyetin ve çocuğun yaşının mizaç üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır, mizaç özellikleri ile sosyal beceriler arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öz düzenleme becerisi arttıkça tepkisellik ve sıcakkanlılık mizaç özelliği azalırken, sebatkârlık ve ritmiklik mizaç özelliği artmaktadır.

Karaş ve Altun (2022) araştırmalarında 3-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının mizaçları ile anne-babalarının psikolojik iyi oluş düzeyleri ve duygusal zekâları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. 311 anne 34 babanın katıldığı araştırmada "Demografik Bilgi Formu" "Duygu Düzenleme ölçeği" "Psikolojik İyi Oluş ölçeği" "Çocuklar İçin Kısa Mizaç ölçeği" ve "Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların tepkiselliği arttıkça duygu düzenleme becerilerinin gelişmediği, anne-babanın yaşı, psikolojik iyilik hali ve duygusal zekâsı yükseldikçe çocuklarının sıcakkanlılık ve utangaçlık mizaç özelliğinin de yükseldiği bulunmuştur.

Tunçay ve Kadan, (2022) erken çocukluk dönemindeki çocukların mizaç özelliklerinin beslenme tarzlarıyla ilişkisini incelemeyi amaçladıkları araştırmalarında 169 ebeveynle çalışmışlardır. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Çocuklar için Mizaç Ölçeği" kullanılmış, ebeveynlere ve çocuklara beslenme tarzları sorulmuştur. Araştırma sonucuna göre çocuklar için mizaç ölçeği ile anne-baba-çocuk yaşı ve çocuk sayısı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilemezken anne-baba öğrenim düzeyi ile çocuklar için mizaç ölçeğinin ritmiklik alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre annesi ilköğretim mezunu olan çocukların ritmiklik alt boyutundan aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur.

2.3.4 Çocuğun mizacı ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Ramos (2000) aile içi çatışmaların mizaca etkisini incelemeyi amaçlamıştır. 3 ile 10 yaş arasında 100 çocukla yapılan araştırma sonucunda aile içi uyuramazlıklardan zor mizaçlı çocukların daha çok etkilendiği ve çocukların davranış problemlerini artırdığı bulunmuştur.

Brayn ve Dix (2009), ocuğun mizacı ile annelerin davranışsal ve duygusal destekleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırması için 14-27 ay arasındaki 114 bebeği ve annelerini labaratuvar ortamında gözlemiştir. Araştırma sonucunda hareketli mizaca sahip çocukların annelerinde daha çok öfke ve hayal kırıklığı gözlenirken daha dşuk düzeyde destek sağladıkları tespit edilmiştir. Aktivite mizaç özelliği yüksek olan çocukların annelerinin ise daha kısıtlayıcı olduğu bulunmuştur.

Bridgett ve ark. (2009) olumsuz ebeveyn davranışları ile bebeklerin mizaçları arasındaki ilişkiyi incelemek için 156 anne ve bebeği ile çalışmıştır. Bebekler için mizaç, anneler için stresle başa çıkma ve depresyon ile ilgili ölçeklerin kullanıldığı bu araştırma sonucunda bebeklerdeki dşuk seviyedeki ritmiklik mizaç özelliğinin olumsuz ebeveyn davranışına sebep olduğu bulunmuştur.

Chen ve arkadaşları (2009) ocukların mizaç özellikleri ile sosyal uyum ve okul uyum seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 2 yaşındaki Çinli ocuklarla boylamsal bir çalışma yrtmştir. Araştırma için veriler ‘‘Self-perceptions of social integration’’, ‘‘Social behavior coding’’, ‘‘School attitudes- adapted from; school-related competency, & learning problems (the Teacher– Child Rating Scale (T–CRS)’’ lekleriyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda popüler ğrenci olmak ve akran kabul durumunun çekinik mizaca sahip olmak ile ilişkili olduğu ve çekinik mizaca sahip olan çocukların öğrenme güçlüğü yaşadığı tespit edilmiştir.

Sanson ve arkadaşları (2009) psikososyal uyum süreçleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaları için 3-12 yaş arasında olan 2443 çocukla çalışmışlardır. Araştırma için öğretmenler ve ailelerden alınan bilgiler doğrultusunda veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda akademik başarı ve sosyal beceriler ile çekiniklik mizaç özelliği arasında ilişki tespit edilmiştir.

Al-Hendawi (2010) ocukların akademik başarı ve uyum davranışlarıyla mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında 5-11 yaş aralığında 77 çocukla

çalışmıştır. Araştırma verileri “Temperament Assessment Battery for children (TABCB)” ve “Behavior Assessment System for Children (BASC)” ölçekleri kullanılarak toplanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda çocukların okula uyum seviyeleri ile mizaç özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve mizacın sebatkârlık alt boyutu ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Brown, Mcride, Bost ve Shin (2011) anne-babaların çocuklarıyla geçirdikleri kaliteli zamanın iki yaşındaki çocukların mizaçları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre zor mizaçlı çocukların anne-babaları kolay mizaçlı çocukların anne-babalarına göre iş yerinde daha çok vakit geçirmektedir. Anneler zor mizaçlı kız çocuklarıyla zor mizaçlı erkek çocuklarına göre daha çok zaman geçirmektedir.

Lee ve diğerleri (2012) çocukların mizaçlarıyla anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya 425 ilkökul çocuğu ve ebeveyni katılmıştır. Araştırma sonucunda anne-babanın otoriter tutumu ile çocuğun mizacı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Laukanen ve diğerleri (2014) çocukların mizaçlarıyla annelerin ebeveynlik tutumlarını incelemişlerdir. Araştırmaya birinci sınıfa giden 152 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucuna göre çocuğun negatif duygulanımı, annenin psikolojik ve davranışsal kontrolü ile ilişkilidir.

Lozano vd., (2020) zor mizaca ve dışa yönelim sorunlarına sahip olmak ile aile ortamı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 6-8 yaş aralığında 474 İspanyol çocukla çalışmıştır. Veriler “Orta Çocuklukta Mizaç Ölçeği” “Ebeveyn Çocuk İlişkileri Ölçeği” ve “Evlilik Uyum Testi” ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların dışa yönelim sorunları ve zor mizaca sahip olma durumları ile ebeveynlerin evlilik uyumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. İlişkisel model, birden fazla değişken arasındaki etkileşimin niceliğini belirlemek için kullanılan modeldir (Büyüköztürk vd. 2018).

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Yozgat il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokulların 1. 2. ve 3. sınıflarında öğrenim gören çocukların anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu okullar arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen beş ilkokulda çocuğu eğitim alan ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 367 anne oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan annelere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya alınan annelerin demografik özellikleri

Değişkenler		n	%
Anne yaş	21-29 yaş	86	23.4
	30-39 yaş	215	58.6
	40 yaş ve üzeri	66	18.0
Baba yaş	21-29 yaş	14	3.8
	30-39 yaş	219	59.7
	40 yaş ve üzeri	134	36.5
Anne öğrenim durumu	İlkokul	80	21.8
	Ortaokul	108	29.4
	Lise	102	27.8
	Üniversite	70	19.1
	Lisansüstü	7	1.9
Baba öğrenim durumu	İlkokul	52	14.2
	Ortaokul	68	18.5
	Lise	130	35.4
	Üniversite	100	27.2
	Lisansüstü	17	4.6
Anne çalışma durumu	Evet	66	18.0
	Hayır	301	82.0
Çocuk sayısı	Tek	16	4.4
	2 çocuk	195	53.1
	3 ve üzeri	156	42.5
Çocuğun cinsiyeti	Kız	196	53.4
	Erkek	171	46.6
Çocuğun yaşı	6 yaş	48	13.1
	7 yaş	148	40.3
	8 yaş	171	46.6
Çocuğun doğum sırası	İlk çocuk	142	38.7
	Ortanca çocuk	59	16.1
	Son çocuk	166	45.2
Eş desteği	Evet	258	70.3
	Hayır	109	29.7
Çocukla vakit geçirme	Bütün boş vakitlerimde	120	32.7
	Yeterince	206	56.1
	Yeterince değil	41	11.2
Çocuğun mizacına ilişkin algı	Sakin	116	31.6
	Hırçın	48	13.1
	Girişken	130	37.6
	İçe kapanık	15	1.9
	Çekingen-utangaç	58	15.8
	Total	367	100.0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya alınan annelerin %23.4'ününün 21-29 yaş aralığında, %58.6'sının 30-39 yaş aralığında, %18'inin ise 40 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Babaların ise %3.8'inin 21-29 yaş aralığında, %59.7'sinin 30-39 yaş aralığında, %36.5'inin ise 40 yaş ve üzeri olduğu tespit edilmiştir. Annelerin %21.8'inin ilkokul, %29.4'ünün ortaokul, %27.8'inin lise, %19.1'inin lisans ve %1.9'unun lisansüstü eğitim mezunu olduğu; babaların ise %14.2'sinin ilkokul,

%18.5'inin ortaokul, %35.4'ünün lise, %27.2'sinin lisans ve %4.6'sının lisansüstü eğitim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan annelerin %18'i çalışmakta iken %82'sinin çalışmamaktadır. Annelerin %4.4'ü tek çocuk sahibi iken %53.1'i 2 çocuk, %42.5'i ise 3 veya daha fazla çocuk sahibidir. Çocukların %53.4'ü kız, %46.6'sı erkek çocuktur. %13.1'i 6 yaşında, %40.3'ü 7 yaşında ve %46.6'sı 8 yaşındadır. Çocukların %38.7'sinin ilk çocuk, %16.1'inin ortanca çocuk ve %45.2'sinin son çocuk olduğu görülmektedir. Annelerin %70.3'ü eşinden destek alırken %29.7'si eşinden destek almamaktadır. Annelerin %32.7'si çocuklarıyla tüm boş vakitlerinde zaman geçirirken, %56.1'inin yeterince vakit geçirdiği, %11.2'sinin ise yeterince vakit geçirmediği tespit edilmiştir. Annelerin %31.6'sı çocuğunun mizacını sakın, %13.1'i hırçın, %37.6'sı girişken, %1.9'unun içe kapanık ve %15.8'i çekingen-utangaç olarak nitelendirmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Anne-Baba Stres Ölçeği” ve “Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan formda anne-babanın yaşı, anne-baba öğrenim durumu, anne çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, ilkokul 1. 2. ve 3. sınıf aralığındaki çocuğun cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, annenin eşinden destek alma durumu, çocuğuyla vakit geçirme durumu ve çocuğun mizacını algılama durumu ile ilgili sorular yer almaktadır.

Anne-Baba Stres Ölçeği (ABSÖ): Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından geliştirilip geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. 16 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçektir. Dörtlü likert tipi bir derecelendirmeye (Her zaman=4, Sık sık=3, Bazen=2, Hiçbir zaman=1) sahiptir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Ölçekten alınan yüksek puan, anne-baba stresinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin, Cronbach- Alpha değeri .85 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için cronbach alfa değeri .73 olarak bulunmuştur.

Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği (ÇİMÖ): Özyürek, Gözün Kahraman ve Pekdoğan (2020) tarafından geliştirilmiştir. 4-8 yaş aralığındaki çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek toplam 33 madde ve yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin birinci alt boyutu çocuğun aktivite düzeyini, ikinci alt boyutu

çocuğun yakınlık ve uyumunu, üçüncü alt boyutu çocuğun duyuasal hassasiyetini, dördüncü alt boyutu çocuğun tepkiselliğinin yoğunluğunu, beşinci alt boyutu çocuğun dikkat ve sebatını, altıncı alt boyutu çocuğun biyolojik ritmikliğini ve yedinci alt boyutu çocuğun duyuasal duyarlılığını değerlendiren maddeler içermektedir. Ölçek beşli likert tipindedir ve “Her zaman” 5 puan, “Çoğunlukla” 4 puan, “Bazen” 3 puan, “Nadiren” 2 puan ve “Hiçbir zaman” 1 puan şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı, ölçeğin tümü için 0.85, aktivite düzeyi alt boyutu için 0.79, yakınlık ve uyumluluk alt boyutu için 0.82, duyuasal hassasiyet alt boyutu için 0.57, tepkisellik durumu alt boyutu için 0.82, dikkat ve sebat alt boyutu için 0.62, ritmiklik alt boyutu için 0.78, duyuasal duyarlılık alt boyutu için 0.80 olarak hesaplanmıştır (Özyürek, Gözün Kahraman ve Pekdoğan, 2020). Bu çalışma için cronbach alfa güvenilirlik katsayısı, ölçeğin tümü için 0.72, aktivite düzeyi alt boyutu için 0.61, yakınlık ve uyumluluk alt boyutu için 0.75, duyuasal hassasiyet alt boyutu için 0.59, tepkisellik durumu alt boyutu için 0.76, dikkat ve sebat alt boyutu için 0.61 ve ritmiklik alt boyutu için 0.68 ve duyuasal duyarlılık alt boyutu için 0.63 olarak hesaplanmıştır.

3.4 Veri Toplama Yöntemi

Çalışma için öncelikle Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulundan (Tarih: 09.11.2021 No: 23) ve Yozgat İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden (Tarih: 14.12.2021) gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra ilgili okullara gidilerek okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşülmüş araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan annelere veri toplama araçları öğretmenler aracılığıyla çevrimiçi anket şeklinde iletilmiştir. Çalışmada gönüllülük esas alınmıştır. Toplanan ölçekler incelenmiş ve anneler tarafından eksik doldurulan ölçekler araştırmaya dâhil edilmemiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırma verileri normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde t- testi, ANOVA ve Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır. George ve Marllery (2010) varsayımlarında basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olmasının normal dağılım için yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bu varsayımları ele alarak Anne Baba

Stres Ölçeği ve Çocuk Mizaç Ölçeği ve alt boyutlarının normal dağıldığı belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde Anne Anne-Baba Stres Ölçeği ve Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1 Anne-Baba Stres Ölçeğine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Çocukların cinsiyeti, anne çalışma durumu ve eş desteğine göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin t-Testi sonuçları

Ölçek	\bar{X}	ss	t	p	
Çocuk cinsiyeti					
ABSÖ	Kız	26.83	6.27	.272	.602
	Erkek	28.08	6.60		
	Anne çalışma				
	Evet	28.68	6.46	.196	.658
	Hayır	27.13	6.42		
	Baba çocuk bakım				
Evet	26.92	6.34	.194	.656	
Hayır	28.58	6.58			

Tablo 2 incelendiğinde Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanların çocukların cinsiyetleri, anne çalışma durumu ve babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 3. Anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumuna göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek	Değişken	\bar{X}	ss	F	p
ABSÖ	Anne yaş				
	21-29 yaş	28.29	7.14	1.129	.325
	30-39 yaş	27.05	6.28		
	40 yaş ve üzeri	27.45	5.97		
	Baba yaş				
	21-29 yaş	26.78	7.36	.391	.677
	30-39 yaş	27.65	6.58		
	40 yaş ve üzeri	27.08	6.14		
	Anne öğrenim				
	İlkokul	26.71	6.23	1.798	.129
	Ortaokul	27.29	6.58		
	Lise	26.82	6.24		
	Üniversite	29.11	6.81		
	Lisansüstü	29.00	3.26		
	Baba öğrenim				
	İlkokul	27.48	6.87	1.607	.172
	Ortaokul	26.60	6.64		
	Lise	27.11	6.01		
	Üniversite	27.75	6.78		
	Lisansüstü	30.82	4.70		

Tablo 3'e göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlar anne-baba yaşı ve anne-baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>.05$).

Tablo 4. Sahip olunan çocuk sayısı, çocukla vakit geçirme ve çocuğun mizacını algılama durumuna göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek	Değişken	\bar{X}	ss	F	p	Farklılık
ABSÖ	Çocuk sayısı					
	Tek	25.06	5.42	1.788	.169	
	2 çocuk	27.16	6.06			
	3 ve üzeri	27.96	6.95			
	Çocukla vakit geçirme					
	Bütün boş vakit ¹	26.45	6.11	22.809	.000*	[3-1,2]
	Yeterince ²	26.77	5.99			
	Yeterince değil ³	33.46	6.52			
	Mizaç algısı					
	Sakin ¹	25.83	6.15	8.988	.000*	[2-1,3,5]
	Hırçın ²	31.62	6.29			
	Girişken ³	26.61	6.12			
	İçe kapanık ⁴	30.28	6.52			
	Çekingen-utangaç ⁵	28.65	6.24			

Tablo 4'e göre annelerin Anne-Baba Stres Ölçeğinden aldıkları puanlar çocukla vakit geçirme ve çocuğun mizacını algılama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < .05$). Buna göre çocuğuyla yeterince vakit geçirmediğini düşünen annelerin stres düzeyleri, çocuğuyla tüm boş zamanlarında ve yeterince vakit geçirdiğini düşünenlerden anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Yine çocuğunu hırçın olarak nitelendiren annelerin stres düzeyleri, sakin, girişken veya çekingen olarak nitelendiren annelerden yüksek bulunmuştur. Annelerin stres düzeyleri sahip oldukları çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$).

Tablo 5. Çocuk yaşına, doğum sırasına göre Anne-Baba Stres Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Yaş	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
ABSÖ	6 yaş	27.27	5.11	.522	.594	
	7 yaş	27.04	6.61			
	8 yaş	27.77	6.64			
	Doğum sırası					
	İlk çocuk	27.60	6.33	1.248	.288	
	Ortanca çocuk	28.38	6.86			
	Son çocuk	26.90	6.38			

Tablo 5' de görüldüğü gibi annelerin stres düzeyleri ile çocukların yaşı ve doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > .05$).

4.2 Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Çocuğun cinsiyetine göre çocukların Çocuklar İçin Mizaç Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin t-Testi sonuçları

Ölçek	Çocuk cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	t	p
Aktivite	Kız	196	21.49	2.97	.190	.663
	Erkek	171	21.79	2.82		
Yakınlık ve uyum	Kız	196	14.60	3.39	4.163	.042*
	Erkek	171	13.74	3.77		
Duyusal hassasiyet	Kız	196	15.00	3.69	.476	.985
	Erkek	171	15.01	3.52		
Tepkisellik durumu	Kız	196	21.61	4.61	.589	.443
	Erkek	171	21.30	4.63		
Dikkat ve sebat	Kız	196	16.32	2.56	2.194	.139
	Erkek	171	16.09	2.86		
Ritmiklik	Kız	196	14.08	3.33	.564	.453
	Erkek	171	14.11	3.40		
Duyusal duyarlılık	Kız	196	19.84	3.31	1.421	.234
	Erkek	171	19.01	3.69		

Tablo 6’da çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre yakınlık ve uyum alt boyutunda anlamlı bir farklılık gösterirken ($p < .05$) diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$). Buna göre kız çocukları erkek çocuklarına göre daha yakın ve uyumlu bir mizaç özelliğine sahiptir.

Tablo 7. Annenin çalışma durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden alınan puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları

Ölçek	Anne çalışma	n	\bar{X}	Ss	t	p
Aktivite	Evet	66	21.06	3.03	.001	.976
	Hayır	301	21.76	2.86		
Yakınlık ve uyum	Evet	66	14.31	3.65	.004	.949
	Hayır	301	14.17	3.59		
Duyusal hassasiyet	Evet	66	14.87	3.68	.158	.691
	Hayır	301	15.03	3.60		
Tepkisellik durumu	Evet	66	21.57	5.20	.089	.766
	Hayır	301	21.44	4.49		
Dikkat ve sebat	Evet	66	15.96	2.49	4.537	.034*
	Hayır	301	16.26	2.75		
Ritmiklik	Evet	66	14.37	3.27	.284	.594
	Hayır	301	14.03	3.38		
Duyusal duyarlılık	Evet	66	19.25	3.21	1.229	.268
	Hayır	301	19.50	3.58		

Tablo 7’de anne çalışma durumuna göre çocuklar için mizaç ölçeğinden aldıkları puanlar dikkat ve sebat alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p > .05$). Buna göre annesi çalışmayan çocuklar dikkat ve sebat alt boyutundan annesi çalışanlara göre anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 8. Babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlarına ilişkin t-Testi sonuçları

Ölçek	Baba çocuk bakımı	n	\bar{X}	Ss	t	p
Aktivite	Evet	258	123.02	13.97	1.246	.265
	Hayır	109	119.87	14.82		
Yakınlık ve uyum	Evet	258	21.73	2.82	.318	.573
	Hayır	109	21.39	3.08		
Duyusal hassasiyet	Evet	258	14.54	3.46	1.644	.201
	Hayır	109	13.40	3.78		
Tepkisellik durumu	Evet	258	15.14	3.70	.578	.448
	Hayır	109	14.69	3.37		
Dikkat ve sebat	Evet	258	21.43	4.65	.495	.482
	Hayır	109	21.56	4.55		
Ritmiklik	Evet	258	16.37	2.65	.312	.577
	Hayır	109	15.84	2.80		
Duyusal duyarlılık	Evet	258	14.13	3.38	.007	.936
	Hayır	109	14.00	3.32		

Tablo 8’de babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 9. Anne yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Anne yaşı	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	21-29 yaş	86	21.84	3.11	1.881	.154	
	30-39 yaş	215	21.73	2.81			
	40 yaş ve üzeri	66	21.01	2.87			
Yakınlık ve uyum	21-29 yaş	86	14.03	4.07	.321	.725	
	30-39 yaş	215	14.18	3.38			
	40 yaş ve üzeri	66	14.50	3.65			
Duyusal hassasiyet	21-29 yaş	86	14.62	3.97	1.536	.217	
	30-39 yaş	215	15.28	3.48			
	40 yaş ve üzeri	66	14.60	3.49			
Tepkisellik	21-29 yaş	86	20.95	4.73	1.058	.348	
	30-39 yaş	215	21.75	4.29			
	40 yaş ve üzeri	66	21.21	5.44			
Dikkat ve sebat	21-29 yaş ¹	86	16.23	2.54	4.776	.019*	[2-3]
	30-39 yaş ²	215	16.48	2.70			
	40 yaş ve üzeri ³	66	15.31	2.76			
Ritmiklik	21-29 yaş	86	13.94	3.92	.126	.881	
	30-39 yaş	215	14.15	3.03			
	40 yaş ve üzeri	66	14.09	3.63			
Duygusal duyarlılık	21-29 yaş	86	19.10	3.12	1.746	.176	
	30-39 yaş	215	19.74	3.49			
	40 yaş ve üzeri	66	18.98	4.02			

Tablo 9’da görüldüğü gibi anne yaş durumu ile dikkat ve sebat alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken ($p<.05$), diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>.05$). Buna göre annesi 30-39 yaş arasında olan çocuklar dikkat ve sebat alt boyutundan, annesi 40 yaş ve üzerinde olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır.

Tablo 10. Baba yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Baba yaşı	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	21-29 yaş	14	22.92	3.33	1.448	.236	
	30-39 yaş	219	21.59	2.79			
	40 yaş ve üzeri	134	21.56	3.03			
Yakınlık ve uyum	21-29 yaş ¹	14	14.14	4.16	3.031	.049*	[2-3]
	30-39 yaş ²	219	13.84	3.67			
	40 yaş ve üzeri ³	134	14.80	3.35			
Duyusal hassasiyet	21-29 yaş	14	16.21	3.44	1.118	.328	
	30-39 yaş	219	14.84	3.56			
	40 yaş ve üzeri	134	15.15	3.70			
Tepkisellik	21-29 yaş	14	21.92	3.97	.113	.893	
	30-39 yaş	219	21.39	4.42			
	40 yaş ve üzeri	134	21.54	5.00			
Dikkat ve sebat	21-29 yaş	14	16.71	2.52	.853	.427	
	30-39 yaş	219	16.31	2.66			
	40 yaş ve üzeri	134	15.99	2.79			
Ritmiklik	21-29 yaş	14	14.92	3.60	.505	.604	
	30-39 yaş	219	14.01	3.42			
	40 yaş ve üzeri	134	14.14	3.25			
Duyusal duyarlılık	21-29 yaş	14	20.64	2.70	1.528	.218	
	30-39 yaş	219	19.23	3.43			
	40 yaş ve üzeri	134	19.69	3.70			

Tablo 10’da babanın yaşı ile mizaç ölçeğinin yakınlık ve uyum alt boyutu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Buna göre babası 40 yaş ve üzerinde olan çocuklar, babası 30-39 yaş arasında olanlara göre daha yüksek puan almışlardır. Baba yaş durumu diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p>.05$)

Tablo 11. Anne öğrenim durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Anne Öğrenim	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	İlkokul	80	21.42	3.04	1.183	.318	
	Ortaokul	108	21.26	3.12			
	Lise	102	22.02	2.72			
	Üniversite	70	21.78	2.69			
	Lisansüstü	7	22.42	2.14			
Yakınlık ve uyum	İlkokul	80	14.68	3.40	.654	.625	
	Ortaokul	108	13.85	3.72			
	Lise	102	14.24	3.66			
	Üniversite	70	14.18	3.42			
	Lisansüstü	7	13.71	4.75			
Duyusal hassasiyet	İlkokul	80	14.68	3.68	2.355	.053	
	Ortaokul	108	14.38	3.91			
	Lise	102	15.34	3.28			
	Üniversite	70	15.64	3.31			
	Lisansüstü	7	17.14	4.14			
Tepkisellik	İlkokul ¹	80	21.01	4.61	4.901	.001	[2-3,4]
	Ortaokul ²	108	20.12	5.16			
	Lise ³	102	22.50	3.63			
	Üniversite ⁴	70	22.42	4.56			
	Lisansüstü ⁵	7	22.85	4.18			
Dikkat ve Sebat	İlkokul	80	16.07	2.85	2.153	.074	
	Ortaokul	108	15.70	2.94			
	Lise	102	16.76	2.46			
	Üniversite	70	16.37	2.39			
	Lisansüstü	7	16.14	2.54			
Ritmiklik	İlkokul	80	14.28	3.11	.855	.491	
	Ortaokul	108	13.95	3.67			
	Lise	102	14.09	3.38			
	Üniversite	70	14.30	3.10			
	Lisansüstü	7	12.00	3.41			
Duyusal duyarlılık	İlkokul ¹	80	19.21	3.91	2.512	.041*	[2-3]
	Ortaokul ²	108	18.84	3.41			
	Lise ³	102	20.27	3.28			
	Üniversite ⁴	70	19.60	3.40			
	Lisansüstü ⁵	7	18.42	3.35			

Tablo 11’de anne öğrenim durumu ile çocuklar için mizaç ölçeğinin tepkisellik ve duygusal duyarlılık alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<.05$). Buna göre annesi lise ve üniversite mezunu olan çocuklar annesi ortaokul mezunu olanlara göre daha tepkiseldir. Ayrıca annesi lise mezunu olan çocukların

duygusal duyarlılık alt boyutundan aldıkları puanlar annesi ortaokul mezunu olanlardan daha yüksek bulunmuştur. Anne öğrenim durumu ile diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. ($p>.05$).

Tablo 12. Baba öğrenim durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Baba	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	İlkokul	52	20.67	3.27	2.214	.067	
	Ortaokul	68	21.47	3.36			
	Lise	130	22.05	2.51			
	Üniversite	100	21.66	2.87			
	Lisansüstü	17	21.88	2.26			
Yakınlık ve uyum	İlkokul	52	14.42	3.62	.594	.668	
	Ortaokul	68	14.02	3.94			
	Lise	130	13.92	3.36			
	Üniversite	100	14.60	3.56			
	Lisansüstü	17	14.05	4.16			
Duyusal hassasiyet	İlkokul ¹	52	14.53	4.07	2.585	.037*	[2-5]
	Ortaokul ²	68	14.16	3.96			
	Lise ³	130	15.30	3.19			
	Üniversite ⁴	100	15.14	3.44			
	Lisansüstü ⁵	17	16.88	3.98			
Tepkisellik	İlkokul	52	20.76	5.19	1.738	.141	
	Ortaokul	68	20.45	5.08			
	Lise	130	21.75	4.37			
	Üniversite	100	22.09	4.26			
	Lisansüstü	17	21.88	4.29			
Dikkat ve sebat	İlkokul	52	15.84	2.92	.757	.554	
	Ortaokul	68	15.92	3.25			
	Lise	130	16.41	2.62			
	Üniversite	100	16.26	2.23			
	Lisansüstü	17	16.70	2.84			
Ritmiklik	İlkokul	52	13.73	3.48	.599	.663	
	Ortaokul	68	14.58	3.36			
	Lise	130	14.09	3.42			
	Üniversite	100	14.03	3.28			
	Lisansüstü	17	13.64	3.18			
Duygusal duyarlılık	İlkokul	52	18.80	3.97	1.204	.309	
	Ortaokul	68	19.20	3.81			
	Lise	130	19.87	3.28			
	Üniversite	100	19.55	3.35			
	Lisansüstü	17	18.70	3.47			

Tablo 12’de görüldüğü üzere baba öğrenim durumu ile duygusal hassasiyet alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<.05$). Buna göre babası

lisansüstü mezunu olan çocukların duygusal hassasiyet alt boyutundan aldıkları puanlar babası ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer alt boyutlar arasında baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. ($p>.05$)

Tablo 13. Kardeş sayısına göre çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Kardeş	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	Tek ¹	16	22.93	2.97	6.080	.013*	[1-3]
	1 kardeş ²	195	21.97	2.66			
	2 ve üzeri ³	156	21.07	3.09			
Yakınlık ve uyum	Tek	16	13.56	4.24	1.358	.258	
	1 kardeş	195	14.48	3.54			
	2 ve üzeri	156	13.91	3.59			
Duyusal hassasiyet	Tek	16	15.93	3.87	.924	.398	
	1 kardeş	195	15.11	3.40			
	2 ve üzeri	156	14.78	3.83			
Tepkisellik	Tek	16	21.62	4.47	2.087	.125	
	1 kardeş	195	21.91	4.35			
	2 ve üzeri	156	20.90	4.91			
Dikkat ve sebat	Tek ¹	16	17.56	2.50	5.860	.003*	1-2,3
	1 kardeş ²	195	16.50	2.37			
	2 ve üzeri ³	156	15.71	3.01			
Ritmiklik	Tek ¹	16	14.50	3.30	3.510	.031*	1-3
	1 kardeş ²	195	14.49	3.19			
	2 ve üzeri ³	156	13.55	3.52			
Duyusal duyarlılık	Tek ¹	16	20.87	3.11	3.920	.021*	1-3
	1 kardeş ²	195	19.76	3.27			
	2 ve üzeri ³	156	18.92	3.78			

Tablo 13’de görüldüğü gibi çocukların sahip oldukları kardeş sayısı ile aktivite, dikkat ve sebat, ritmiklik ve duygusal duyarlılık alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Buna göre tek çocukların aktivite, dikkat ve sebat, ritmiklik ve duygusal duyarlılık alt boyutlarından aldıkları puanlar kardeşi olanlardan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 14. Çocuk yaşına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Çocuk yaşı	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	6 yaş	48	22.08	2.68	2.781	.063	
	7 yaş	148	26.39	3.12			
	8 yaş	171	21.25	3.14			
Yakınlık ve uyum	6 yaş	48	14.08	3.58	.562	.571	
	7 yaş	148	14.44	3.66			
	8 yaş	171	14.02	3.55			
Duyusal hassasiyet	6 yaş	48	15.29	3.20	.333	.717	
	7 yaş	148	15.09	3.74			
	8 yaş	171	14.85	3.62			
Tepkisellik	6 yaş	48	22.12	4.86	3.917	.021*	[2-3]
	7 yaş	148	22.08	4.32			
	8 yaş	171	20.75	4.72			
Dikkat ve sebat	6 yaş	48	16.14	2.68	2.060	.129	
	7 yaş	148	16.55	2.51			
	8 yaş	171	15.94	2.85			
Ritmiklik	6 yaş	48	13.97	3.38	.180	.835	
	7 yaş	148	14.22	3.36			
	8 yaş	171	14.01	3.37			
Duygusal duyarlılık	6 yaş	48	19.43	2.76	.089	.915	
	7 yaş	148	19.37	3.68			
	8 yaş	171	19.53	3.57			

Tablo 14’te görüldüğü gibi tepkisellik alt boyutu ile çocuk yaşı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Buna göre 7 yaşındaki çocuklar 8 yaşındaki çocuklara göre daha tepkiseldir. Diğer çocuk yaşına göre diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. ($p > .05$)

Tablo 15. Çocuk doğum sırasına göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Doğum sırası	n	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	İlk ¹	142	22.32	2.72	6.861	.001*	[1-3]
	Ortanca ²	59	21.37	2.85			
	Son ³	166	21.13	2.97			
Yakınlık ve uyum	İlk	142	14.33	3.82	.682	.506	
	Ortanca	59	14.54	3.82			
	Son	166	13.97	3.30			
Duyusal hassasiyet	İlk	142	15.21	3.56	1.126	.325	
	Ortanca	59	15.37	3.55			
	Son	166	14.70	3.67			
Tepkisellik	İlk	142	21.68	4.28	.348	.706	
	Ortanca	59	21.57	4.81			
	Son	166	21.25	4.84			
Dikkat ve sebat	İlk	142	16.50	2.58	2.706	.068	
	Ortanca	59	16.54	2.85			
	Son	166	15.85	2.72			
Ritmiklik	İlk	142	14.18	3.24	.953	.387	
	Ortanca	59	13.54	3.37			
	Son	166	14.21	3.45			
Duygusal duyarlılık	İlk	142	19.71	3.21	1.359	.258	
	Ortanca	59	18.81	3.66			
	Son	166	19.46	3.71			

Tablo 15'te çocuk doğum sırası ile aktivite alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < .05$). Buna göre ilk çocukların aktivite düzeyleri son sırada doğan çocuklardan anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer alt boyutlar ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. ($p > .05$)

Tablo 16. Anneyle vakit geçirme durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

	Vakit geçirme	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	Boş vakitler	21.78	2.95	1.323	.268	
	Yeterince	21.68	2.55			
	Yeterince değil	20.95	4.18			
Yakınlık ve uyum	Boş vakitler	14.76	3.78	2.924	.055	
	Yeterince	14.05	3.44			
	Yeterince değil	13.31	3.64			
Duyusal hassasiyet	Boş vakitler	14.87	3.84	.282	.754	
	Yeterince	15.01	3.44			
	Yeterince değil	15.36	3.76			
Tepkisellik	Boş vakitler	21.86	4.38	2.344	.097	
	Yeterince	21.51	4.34			
	Yeterince değil	20.07	6.24			
Dikkat ve sebat	Boş vakitler ¹	16.72	2.50	6.319	.002*	[3-1,2]
	Yeterince ²	16.15	2.62			
	Yeterince değil ³	15.02	3.28			
Ritmiklik	Boş vakitler ¹	14.50	3.30	4.754	.009*	[3-1,2]
	Yeterince ²	14.14	3.19			
	Yeterince değil ³	12.65	4.02			
Duygusal duyarlılık	Boş vakitler	19.70	3.62	1.099	.334	
	Yeterince	19.45	3.34			
	Yeterince değil	18.75	4.02			

Tablo 16’da Çocuklar için Mizaç Ölçeği’nin dikkat- sebat ve ritmiklik alt boyutları ile anneyle vakit geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < .05$). Buna göre annesiyle yeterince vakit geçirmeyen çocukların dikkat- sebat ve ritmiklik alt boyutlarından aldıkları puanlar anlamlı olarak daha düşüktür. Anneyle vakit geçirme durumu ile diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > .05$)

Tablo 17. Annelerin çocuğunun mizacını algılama durumuna göre çocukların Mizaç Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ANOVA sonuçları

Çocuğun mizacını algı		\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aktivite	Sakin	21.18	3.08	2.154	.074	
	Hırçın	21.54	3.48			
	Girişken	22.12	2.51			
	İçe kapanık	20.14	2.47			
	Çekingen-utangaç	21.62	2.79			
Yakınlık ve uyum	Sakin ¹	14.43	3.13	23.408	.000*	[1-5]
	Hırçın ²	12.91	3.91			
	Girişken ³	15.80	2.97			
	İçe kapanık ⁴	11.57	3.77			
	Çekingen-utangaç ⁵	11.31	3.28			
Duyusal hassasiyet	Sakin ¹	14.18	3.54	3.678	.006*	[1-3]
	Hırçın ²	15.20	3.60			
	Girişken ³	15.82	3.52			
	İçe kapanık ⁴	14.00	3.65			
	Çekingen-utangaç ⁵	14.68	3.63			
Tepkisellik	Sakin ¹	21.92	4.38	4.006	.003*	[2-1,3]
	Hırçın ²	19.41	4.95			
	Girişken ³	22.13	4.57			
	İçe kapanık ⁴	19.42	4.07			
	Çekingen-utangaç ⁵	20.94	4.49			
Dikkat ve sebat	Sakin ¹	16.93	2.50	6.958	.000*	[1-2,5]
	Hırçın ²	14.85	3.12			
	Girişken ³	16.42	2.48			
	İçe kapanık ⁴	14.71	4.19			
	Çekingen-utangaç ⁵	15.60	2.51			
Ritmiklik	Sakin ¹	14.77	2.93	2.935	.021*	[1-2]
	Hırçın ²	12.89	4.00			
	Girişken ³	13.95	3.44			
	İçe kapanık ⁴	13.28	3.30			
	Çekingen-utangaç ⁵	14.15	3.19			
Duyusal duyarlılık	Sakin ¹	20.01	3.21	3.098	.016*	[1-2,5]
	Hırçın ²	18.45	4.09			
	Girişken ³	19.75	3.41			
	İçe kapanık ⁴	18.00	4.28			
	Çekingen-utangaç ⁵	18.63	3.51			

Tablo 17’de annelerin çocuğunun mizacını algılama durumuna göre çocukların yakınlık ve uyum, duyuşal hassasiyet, tepkisellik, dikkat ve sebat, ritmiklik ve duyuşal duyarlılık alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görölmektedir ($p<.05$). Buna göre yakınlık ve uyum alt boyutunda sakin mizaca sahip olan çocuklar, çekingen-utangaç mizaca sahip olanlara göre, girişken mizaca sahip olanlar hırçın ve çekingen-utangaç mizaca sahip olanlara göre daha yüksek puan almışlardır. Duyuşal hassasiyet alt boyutunda girişken mizaca sahip olanlar sakin mizaca sahip olanlara göre, tepkisellik alt boyutunda sakin ve girişken mizaca sahip olanlar hırçın mizaca

sahip olanlara göre, dikkat ve sebat alt boyutunda sakin mizaca sahip olanlar hırçın ve çekingen-utangaç mizaca sahip olanlara göre, ritmiklik alt boyutunda sakin mizaca sahip olanlar hırçın mizaca sahip olanlara göre, duygusal duyarlılık alt boyutunda sakin mizaca sahip olanlar içe kapanık ve çekingen-utangaç mizaca sahip olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır. Aktivite alt boyutunda anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. ($p>.05$)

Tablo 18. Anne Baba Stres Ölçeği, Çocuklar İçin Mizaç Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
ABSÖ (1)	1							
Aktivite (2)	.010	1						
Yakınlık ve uyum (3)	-,128*	,253**	1					
Duyusal hassasiyet (4)	,063	,357**	,310**	1				
Tepkisellik durumu (5)	-,138**	,258**	,194**	,379**	1			
Dikkat ve sebat (6)	-,314**	,293**	,239**	,091	,359**	1		
Ritmiklik (7)	-,247**	,085	,107*	-,020	,225**	,252**	1	
Duygusal duyarlık (8)	-,223**	,186**	,253**	,175**	,249**	,352**	,231**	1

** $p<0.01$

Korelasyon katsayısının 1.00 olması, mükemmel pozitif bir ilişkiyi ifade ederken; -1.00 olması mükemmel negatif bir ilişkiyi, 0.00 olması ise, ilişkinin olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Korelasyon katsayısının 0.70-1.00 olması yüksek düzeyde bir ilişki, korelasyon katsayısının 0.70-0.30 arasında olması orta ve 0.30-0.00 arasında olması ise, düşük düzeyde bir ilişki olarak değerlendirilmektedir (Büyüköztürk, 2016). Araştırmada annelerin stres düzeyleri ile çocuklar için mizaç ölçeğinin aktivite alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.010$; $p<0.01$), yakınlık ve uyum alt boyutu arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r=-0,128$; $p<0.01$), duygusal hassasiyet alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0,063$; $p<0.01$), tepkisellik durumu alt boyutu arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r=-0,138$; $p<0.01$), dikkat ve sebat alt boyutu arasında negatif yönde orta düzeyde ($r=-0,314$; $p<0,01$), ritmiklik alt boyutu arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r=-0,247$; $p<0,01$), duygusal duyarlık alt boyutu arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r=-0,223$; $p<0,01$) ilişki bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

5.1 Anne Baba Stres Ölçeğinden Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma

Araştırmaya göre annelerin stres düzeyleri ile çocukların cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İlkokul döneminde çocuğu olan ebeveynler günümüzde cinsiyet ayrımı yapmaksızın çoğunlukla okul, dersler, sınavlar gibi konularda sorun yaşamaktadırlar. Ergenlik dönemiyle birlikte yaşanan sorunlar farklılaşmaktadır (Boys and Girls Clubs of America, 2004). Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının küçük yaş grubunda olması sonucu etkilemiş olabilir. İlhan (2017) da araştırmasında çocukların cinsiyeti ile ebeveynlerin stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Koçhan (2019), Kaner (2004) ve Ayyıldız vd. (2012) araştırmaların da çocuğun cinsiyetinin, anne-babanın stres düzeyini etkilemediğini bulmuşlardır. Coşkun ve Akkaş, (2009) ile Ergin vd. (2007) özel gereksinimli çocuğu olan annelerle yaptıkları çalışmalarında, annelerinin kaygı ve depresyon düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Literatürde tam tersi sonuca ulaşan çalışmalarda mevcuttur. Örneğin Köksal ve Kabasakal (2012) araştırmalarında zihinsel engelli erkek çocuğa sahip olmanın zihinsel engelli kız çocuğa sahip olma durumuna göre daha stresli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, Ergin ve diğerlerinin (2007) çalışmasında kız çocuğu olan annelerin kaygı düzeyleri, erkek çocuğu olan annelerden yüksek bulunmuştur. Fırat, (2000) ve Dereli (2012) tarafından yapılan çalışmalarda ise zihinsel yetersizliği olan kız çocuğa sahip ebeveynlerin kaygı düzeyleri zihinsel yetersizliği olan erkek çocuğa sahip ebeveynlerden yüksek bulunmuştur. Bu farklılık, ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarından beklentilerinin toplumsal roller açısından farklı olmasından kaynaklanabilir.

Araştırmaya göre çalışan ve çalışmayan annelerin stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Annenin iş yaşamındaki stres, ev yaşamı ve anne olmanın getirdiği stresle birleştiğinde bu durum anne için

daha büyük stres oluşturabilmektedir. Ancak anneler belirli bir işte çalışmıyor olsa da gün boyu çocukların ve evin sorumluluğu stres kaynağı oluşturabilmektedir (Akgün, 2014). Araştırmada çalışan annelerin çalışma koşulları, çalışmayan annelerin ise ev durumu bilinmediği için böyle bir sonuç çıkmış olabilir. Alan yazında genellikle annenin çalışma durumu ile stres düzeyi arasında ilişkiyi inceleyen araştırmalar özel gereksinimli çocuğa sahip annelerle yapılmıştır. Örneğin, Kaçan-Softa'nın (2012) zihinsel ve fiziksel yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerini kapsayan araştırmasında çalışmayan ebeveynlerin depresyon düzeyleri çalışanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Karageyik (2019) ve Dinç (2021) araştırmalarında annenin çalışma durumu ile stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır.

Araştırmaya göre annelerin stres düzeyleri babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Annelerin stresinin tek bir nedenden değil birden fazla nedenden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Tek başına eş desteğini ele almak yeterli olmayabilir. Çünkü babaların eşlerine etkili bir biçimde destek olup olmadığı bilinmemektedir. Bazen eşler fiziksel destekten çok duygusal desteğe ihtiyaç duyabilmektedir (Ngai ve Ngu, 2014). Belsky'e (1984) göre duygusal destek ebeveynlerin stres seviyesini fiziksel destekten daha çok düşürmektedir. Literatürdeki çoğu araştırma bulgusu eş desteği ya da sosyal destek ile annelerin stres seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu yönündedir. (Bronte-Tinkew ve diğerleri, 2010; Aydoğan 2014; Kurt 2018; Suzuki, 2010; Pinguart, 2017; Ngai ve Ngu, 2014; Şahin 2020).

Araştırmaya göre anne-babanın yaşı ile annelerin stresleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yaşam koşulları, kişisel özellikler, sosyal çevre ve çevre koşullarının yaş faktöründen daha etkili olduğu düşünülmektedir. Literatürde anne-babanın yaşı ile stres seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmayan birçok çalışma mevcuttur (Güzeloğlu, 2019; Lehr vd., 2015; Steiner ve Paulson, 2007; Bakır 2010; Ayyıldız ve ark., 2012; Keskin ve ark., 2010).

Araştırmaya göre annelerin stres düzeyleri anne-baba öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Günümüzde eşler çoğunlukla benzer öğrenim durumuna sahip kişilerle evlenmektedirler (Zaidman-Zait, 2008). Ayrıca öğrenim durumunun değil annelerin stresi yönetme becerilerinin daha önemli olduğu düşünülmektedir. Literatürde araştırmamızı destekleyen çalışmalar mevcuttur

(Karageyik, 2019; Zaidman- Zait, 2008). Ancak Coşkun ve Akkaş'ın (2009) yaptığı çalışmaya göre anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça stres düzeyi düşmektedir.

Annelerin stres düzeyleri sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Annelerin çocuk bakımında destek alıp-almadığı ve çocuklarıyla olan ilişkisi bilinmemektedir. Bu nedenle anlamlı bir farklılık çıkmamış olabilir. Güney (2021) yaptığı araştırma sonucunda da annelerin stres düzeyleri ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Saygı (2011) ise çalışmasında iki ve daha fazla çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeylerinin tek çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmada çocuğu ile yeterince vakit geçirmeyen ebeveynlerin stres düzeyleri çocuğuyla vakit geçirenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Çocuğuyla yeterince vakit geçiremeyen annelerin çocuğunu ihmal ettiği düşüncesiyle suçluluk hissettiği bu nedenle strese girdikleri düşünülmektedir.

Araştırmada çocuğunun mizacını olumsuz algılayan annelerin stres düzeyleri yüksek bulunmuştur. Çocuğun mizacı davranışlarına yansımaktadır. Zor mizaca sahip olan çocukların ebeveynleri kolay mizaca sahip çocukların ebeveynlerine kıyasla rutin oluşturma, okul ve dersler, sosyal çevreye uyum gibi konularda daha fazla zorlanabilmektedir (Acarkan, 2017; Yoleri, Küçükyeşil, 2014). Örneğin çekingen veya hırçın mizaç özelliğine sahip olan çocukların anneleri daha fazla strese, sakin ve uyumlu mizaç özelliğine sahip olan çocukların anneleri ise daha az strese sahip olabilmektedir (Roskam, Raes ve Mikolajczak, 2017; Stanca, 2012). Acarkan'a (2017) göre ebeveynler çocuklarının mizaç özelliklerini bilirlerse davranışlarını daha kolay kabul edebilirler. Çocuğun mizacına uygun olmayan beklentilerden kaçınabilirler. Örneğin çok hareketli bir mizaca sahip çocuk ebeveynleri tarafından yaramaz olarak nitelendirilirse bu hem çocukta hem de ebeveynler de strese neden olabilmektedir.

Annelerin stres düzeyleri çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Çocukların aynı gelişim döneminde olmaları ve yaşlarının birbirine yakın olması sonucu etkilemiş olabilir. Karageyik (2019) de araştırmasında çocuğu ortaokul ve lise kademesinde olan ebeveynlerin stres seviyelerinin farklılaşmadığını belirlemiştir. Yine İlhan (2017), Emek ve Dağ (2005), Ayyıldız ve vd. (2012) ve Ho vd., (2013) de araştırmalarında ebeveyn stresi ile çocuğun yaşı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamışlardır. Ancak, literatürde araştırmamızın sonucuyla örtüşmeyen

çalışmalara da rastlamak m¼mk¼nd¼r. (K¼ll¼, 2008; Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015; Kaner, 2004; ¼zkan, 2002; Baxter, Cummins ve Yiolitis, 2000).

Araştırmaya g¼re çocuğun doğum sırası ile annelerin stres d¼zeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ebeveynler her çocuğuna aynı tutumu sergilememekte ve aynı çevresel koşullara sahip olmamaktadır (Ngai ve Ngu, 2014). Dolayısıyla ocukların d¼nyaya geldiklerinde sahip oldukları çevresel koşullar bilinmemektedir. Bu nedenle anlamlı bir farklılık çıkmamış olabilir.

5.2 Çocuklar İçin Mizaç ¼leęinden Elde Edilen Puanlara İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna g¼re kız çocuklarının yakınlık ve uyum alt boyutundan aldıkları puanlar erkek çocuklarına g¼re daha y¼ksektir. Çocukların kişilik ¼zellikleri içinde yaşanılan toplumdaki ve anne-baba tutumlarından etkilenmektedir. (Santrock, 2015; Bee ve Boyd, 2009). Her toplumun kız ve erkek çocuklardan beklentileri farklıdır. Bizim k¼lt¼r¼m¼zde k¼¼k yaşlardan itibaren erkek çocuklarının uyumsuz davranışları çoğunlukla hoş karşılanırken, kız çocuklarının hoş karşılanmamaktadır. Kız çocuklarından genellikle uyumlu, sıcakkanlı ve anlayışlı olmaları beklenmekte ve kız çocukları bu doğrultuda yetiştirilmektedir (Yılmaz, 2018). Bu nedenle kız çocuklarının yakınlık ve uyum alt boyutundan aldıkları puanlar y¼ksek çıkmış olabilir. Aytar, Aksoy ve Kaytez (2014) de araştırmalarında çocukların cinsiyeti ile mizaç ¼zellikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuşlardır. Literat¼rde mizaç ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki saptayan başka araştırmalar da mevcuttur (Akbaş, 2016; Aksoy, 2018; Al-Hendawi, 2010; Aytar, Aksoy ve Kaytez, 2014; Erdinç, 2009; Deater-Deckard vd., 2009; Eisenberg, Fabes, ve Spinrad, 2006; Liew, Eisenberg, ve Reiser, 2004; Mathieson, 2011; Martin, Wisenbaker ve Baker, 1997; Nelson ve diğerleri, 1999; Yağmurlu, K¼yemen ve Sanson 2005; Whiting ve Edwards, 1988). Alanyazında cinsiyetin mizaç ¼zerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını bulan araştırmalar da mevcuttur (Arabacıoğlu, 2019; Rudasill ve diğerleri 2016; şendil 2010; Zembat, Yılmaz ve İli-K¼sm¼ř 2018).

Araştırmada, annesi çalışmayan çocuklar dikkat ve sebat alt boyutundan anlamlı olarak daha y¼ksek puan almışlardır. Çalışmayan anneler çocuklarıyla daha fazla ilgilenmiş, çalışan anneler yoğunluktan çocuklarına vakit ayırmakta ve gelişim s¼relerini desteklemekte sorun yaşamış olabilirler. Aksoy (2018) da yaptığı araştırma

sonucunda annesi çalışmayan çocukların sebatkarlık alt boyutundan aldığı puanları daha yüksek bulmuştur.

Araştırmada babaların çocuk bakımına katılma durumuna göre çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Kişiliğin temelleri okul öncesi dönemde atılmaktadır. Babaların bebeklik ve okul öncesi dönemde çocuklarının sorumluluklarını eşleriyle paylaşıp-paylaşmadığı, çocuğun sorumluluğu ile ilgili hangi konularda destek verip vermedikleri bilinmemektedir. Bu nedenle anlamlı bir farklılık çıkmamış olabilir.

Annesi 30-39 yaş arasındaki çocukların dikkat ve sebat alt boyutundan aldıkları puanlar annesi 40 yaş ve üzeri olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. 30-39 yaş arasındaki annelerin daha genç annelere kıyasla tecrübeli oldukları, yaşça büyük annelere kıyasla ise fiziksel olarak daha enerjik oldukları düşünülmektedir. Ayrıca genç annelerin günümüzde çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda farkındalığı daha yüksektir (Abanoz, 2008). Bu nedenle annesi 30-39 yaş arasında olan çocuklar dikkat ve sebat alt boyutundan yüksek puan almış olabilirler. Nakış Yıldırım, (2019) ve Gökşen (2019) çalışmasında annenin yaşı ile çocukların mizaçları arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Literatürde farklı sonuçlar elde eden çalışmalara rastlamak da mümkündür. Örneğin Akbaba (2017) araştırmasında annenin yaşı ile çocuğun mizacı arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir.

Babasının yaşı 30-39 yaş arasında olan çocuklar babasının yaşı 40 yaş ve üzerinde olan çocuklara kıyasla yakın ve uyumlu mizaç özelliğine sahiptir. Genç babaların yaşı büyük olan babalara kıyasla daha enerjik oldukları, çocuklarına daha fazla zaman ayırdıkları düşünülmektedir. Yaş ilerledikçe sağlık problemleri ortaya çıkabilmekte bu durumda çocukla iletişimi etkileyebilmektedir. Yine yaşı büyük olan babalar çocukla etkili iletişim hakkında çok fazla bilgi sahibi olmayabilirler ve eski yöntem ve tekniklerle çocuk büyütme çalışabilirler Ryan, (2010). Literatürde baba yaşı ile çocuğun mizacı arasında anlamlı fark bulmayan çalışmalara rastlanmıştır. (Alamehmet 2019; Nalbant, 2016)

Araştırmada tepkisellik alt boyutunda annesi ortaokul mezunu olan çocukların aldıkları puanlar annesi lise ve üniversite mezunu olanların aldıkları puanlardan daha düşüktür. Annelerin artan eğitim seviyesiyle birlikte bilgi birikimlerinin ve farkındalıklarının da arttığı düşünülmektedir. Anneler eğitim düzeyinin artmasıyla

birlikte çocukla etkili iletişim kurma, davranış kontrolü gibi konularda daha bilgili olabilmektedir (Berk, 2013; Rothbart, 2007). Arabacıoğlu, (2019) araştırmasında annenin eğitim düzeyi ile çocuğun mizaç özelliği arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Kaytez ve Kadan (2017) anne eğitim düzeyi ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında anlamlı bir farklılık saptamıştır. Gökşen (2019) anne eğitim durumu ile çocuğun tepkisellik ve sebatkârlık mizaç özelliği arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Akbaş (2016) anne eğitim durumu ile çocukların ritmiklik ve tepkisellik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulmuştur.

Araştırmada duyuşal hassasiyet alt boyutunda babası ortaokul mezunu olan çocuklarının aldıkları puanlar babası lisansüstü mezunu olanlardan anlamlı olarak daha düşüktür. Bu durum babaların eğitim düzeyleri ile birlikte bilinç seviyesinin de arttığı ve babaların çocuklarıyla etkili vakit geçirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Erduran (2022) yaptığı araştırma sonucunda baba eğitim düzeyi ile ritmiklik mizaç özelliği arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir, daha yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının ritmiklik mizaç özelliğinden aldıkları puan daha yüksektir. Aksoy (2018) ise yaptığı araştırma sonucunda babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliğinin arttığını bulgulamıştır. Bu araştırmalar baba eğitim seviyesi ile çocuğun mizacı arasında bulunan anlamlı ilişkiyi destekler niteliktedir.

Tek çocukların aktivite, dikkat ve sebat, ritmiklik ve duyuşal duyarlılık alt boyutlarından aldıkları puanlar kardeşi olanlardan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Trawick-Smith (2014) kardeş sayısından daha çok kardeşe sahip olmanın mizacı etkilediğini belirtmiştir. Literatürdeki bu bilgi araştırma bulgumuzu destekler niteliktedir çünkü çocuk sayısını ifade eden üç ayrı grup olmasına karşın tüm sonuçlar tek çocuk ve daha fazla çocuk olarak ayrışmaktadır. Berk (2013) çocuk sayısının ebeveyn davranışlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini savunmuştur. Bu araştırma sonucunun da tek çocuğa sahip annelerin daha az sorumluluk sahibi olduğu için hem ruşsal hem fiziksel olarak daha rahat olduğu ve bunun da tutum ve davranışlarına yansıdığı düşünölmektedir. Yine tek çocuk sahibi anneler çocuklarıyla daha fazla ilgilenmiş de olabilirler. Çok fazla kardeşe sahip olan çocuklar kardeşlerinin olumsuz özelliklerinden etkilenebilirler daha rekabetçi ve kıskanç bir tutum sergileyebilirler (Bakırcıoğlu, 2015; Faber & Mazlish, 2015; Köse Karaca, 2016). İlgili literatürde ebeveynin tutum ve davranışlarının çocuğun mizacını

etkilediği bilinmektedir (Hong ve Park, 2012). Atayeter (2020) araştırmamızdan farklı olarak kardeş sayısı ile mizaç arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir.

Çocuk yaşına göre çocukların mizaç ölçeğinden aldıkları puanlar tepkisellik alt boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir. Buna göre 7 yaşında olan çocukların 8 yaşındakilere göre daha tepkisel mizaç özelliğine sahiptir. 7 yaşla birlikte okul öncesi dönem sona ermekte çocuklar ilkokula başlamaktadır (MEB, 2014). İlkokul sürecinde akademik becerilerin ön plana çıkması, dersler ve ödevlerle birlikte çocuğun sorumluluğunun artması tepkisel olmasına neden olmuş olabilir. Atayeter (2020) Akçay (2019) ve Gökşen (2019) de çocuğun yaşı ile mizacı arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur.

İlk sırada doğan çocukların aktivite düzeyi alt boyutundan aldıkları puanlar son çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Annelerin ilk çocuklarında daha sabırlı ve ilgili oldukları düşünülmektedir. Aktivite düzeyi çocuğun etkinlikler içerisindeki motor hareketlilik düzeyinin yüksek olmasıdır (Özyürek, Gözün Kahraman ve Pekdoğan, 2020). Literatürde ilk çocukların daha girişken ve liderlik özelliklerinin yüksek olduğundan bahsedilmektedir (Grist ve McCor, 2010). Bu nedenle ilk çocukların aktivite düzeyleri yüksek çıkmış olabilir. Akçay (2019) sıcakkanlılık-utangaçlık, sebatkârlık ve ritmiklik alt boyutları ve doğum sırası arasında farklılık bulmuştur.

Annesiyle vakit geçiren çocukların dikkat ve sebat ile ritmiklik alt boyutlarından aldıkları puanlar annesiyle vakit geçirmeyenlere göre yüksek bulunmuştur. Dikkat ve sebat alt boyutundan alınan yüksek puan çocuğun etkinliklerdeki sabrını ve dikkatinin yüksek olduğunu ifade ederken ritmiklik alt boyutundan alınan yüksek puan biyolojik ritmikliğinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Tüm bunlar dikkate alınarak annelerin çocuğuyla geçirdiği vaktin oldukça kıymetli olduğu yorumlanabilir. Annelerin çocuğuyla ilgilenmesi, vakit ayırması etkili anne-çocuk ilişkisini desteklemekte dolayısıyla çocuğun mizacını da şekillendirebilmektedir (Acarkan, 2017). Bulguya göre annenin çocuğuyla geçirdiği vakit arttıkça çocuktaki olumlu mizaç özelliklerinin pekiştiği gözlenmektedir.

Araştırmada genel olarak annesi tarafından mizacı sakin, girişken olarak nitelendirilen çocuklar mizaç ölçeğinin olumlu özelliğe sahip alt boyutlarından anlamlı olarak yüksek puan almışlardır. Annesi tarafından mizacı hırçın, çekingeng-utangaç

gibi nitelendirilen çocuklar ise mizaç ölçeğinin olumsuz özelliğe sahip alt boyutlarından anlamlı olarak yüksek puan almışlardır. Bu durum annelerin çocuklarının mizaç özelliklerini bildiğini göstermektedir. Çocukla en fazla iletişim kuran annelerin çocuklarını tanıması beklenen bir durumdur.

Araştırmada annelerin stres düzeyleri artıkça çocukların olumsuz mizaç özelliklerinin arttığı, stres düzeyleri azaldıkça çocukların olumlu mizaç özelliklerinin arttığı belirlenmiştir. Çocuğun ilk sosyalleştiği ve kişiliğın temellerinin atıldığı yer ailedir. Özellikle çocukla en fazla vakit geçiren kişi olan anne çocuğun yaşamında önemli bir role sahiptir (Kıldan, 2014; Seven, 2011). Mizacın çevresel faktörlerden etkilendiği bilgisi göz önünde bulundurulduğunda annenin yaşamış olduğu stres göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. (Hansen, 2012; Canpolat, 2012). Literatürde annenin yaşamış olduğu stresin çocuklarda hassasiyet, korku, saldırganlık, içe kapanıklık gibi özellikleri ortaya çıkardığı ve çocukların ruhsal problemler yaşadığına dair bulgular bulunmaktadır (Aslantaş, 2022; Deater-Deckard ve Panneton, 2017; Glading, 2012; Karageyik, 2019; Roskam, Raes ve Mikolajczak, 2017). Ergül N. (2019) ile Park, Chung ve Kim (2011) yaptıkları araştırmalarda ebeveyn stresi ile çocukların mizaçları arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar da araştırmamızı destekler niteliktedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda stres ölçeği ile çocukla vakit geçirme durumu ile çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocukların cinsiyeti, yaşı, doğum sırası, anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılım durumu, sahip olunan çocuk sayısı, anne-baba yaşı ve anne-baba öğrenim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin aktivite alt boyutuyla sahip olunan kardeş sayısı ve çocuğun doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılma durumu, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, çocuğun yaşı, anneye vakit geçirme durumu, annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin yakınlık ve uyum alt boyutuyla çocuğun cinsiyeti, babanın yaşı, annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılma durumu, annenin yaşı, anne-baba öğrenim durumu, sahip olunan kardeş sayısı, çocuğun yaşı, çocuk doğum sırası, anneye vakit geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin duyuşal hassasiyet alt boyutuyla baba öğrenim durumu ve annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılma durumu, anne-baba yaşı, anne öğrenim durumu, sahip olunan kardeş sayısı, çocuğun yaşı, doğum sırası, anneye vakit geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin tepkisellik alt boyutuyla anne öğrenim durumu, çocuğun yaşı ve çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, anne çalışma durumu, babaların çocuk

bakımına katılma durumu, anne-baba yaşı, baba öğrenim durumu, sahip olunan kardeş sayısı, anneye vakit geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin dikkat ve sebat alt boyutuyla anne çalışma durumu, annenin yaşı, sahip olunan kardeş sayısı, anneye vakit geçirme durumu, annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, babaların çocuk bakımına katılma durumu, babanın yaşı, anne-baba öğrenim durumu, çocuğun yaşı, doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin ritmiklik alt boyutuyla sahip olunan kardeş sayısı, anneye vakit geçirme durumu, annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılma durumu, anne-baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu, çocuğun yaşı, doğum sırası arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklar için mizaç ölçeğinin duygusal duyarlılık alt boyutuyla anne öğrenim durumu, sahip olunan kardeş sayısı, annenin çocuğun mizacını algılama durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunurken; çocuğun cinsiyeti, anne çalışma durumu, babaların çocuk bakımına katılma durumu, anne-baba yaşı, baba öğrenim durumu, çocuğun yaşı, doğum sırası, anneye vakit geçirme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırma sonucuna göre şu önerilerde bulunulabilir.

- Ebeveynlere stres yönetimi ile ilgili eğitimler verilebilir. Destek eğitim programları hazırlanabilir.
- Araştırma farklı eğitim kademelerinde yapılabilir.
- Özellikle mizaca ilişkin boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Sadece annelerin değil babaların stresi ayrıntılı olarak araştırılabilir.
- Alanyazında anne baba stresi ile ilgili araştırmalar daha çok özel gereksinimli çocuğa sahip annelerle yapılmış, normal gelişim gösteren çocukların anne-babalarının stres düzeylerini inceleyen daha fazla araştırma yapılabilir.
- Araştırmada çocuğu ile yeterince vakit geçirmeyen ebeveynlerin stres düzeyleri çocuğuyla vakit geçirenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu nedenle ailelere çocukla etkili zaman geçirme konusunda eğitimler verilebilir.

- Çalışan annelerin çocuklarının dikkat ve sebat alt boyutundan aldıkları puanlar çalışmayan annelerden daha düşüktür. Bu nedenle annelerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi önerilebilir.
- Mizaç yönetimi ve çocuğun mizacına uygun iletişim konusunda ebeveynlere bilgi verilebilir.

KAYNAKLAR

- Abanoz, S.** (2008). 6-12 Yaş Arası Çocukların Dini Ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne Ve Babaların Rolü (İzmir Ve Sakarya Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Abidin, R. R.** (1990). Introduction to the special issue: The stresses of parenting. *Journal of clinical child psychology*, 19(4), 298-301.
- Abidin, R. R.** (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(4), 407-412.
- Abidin, R. R.** (2012). Parenting stress index. Lutz, FL: Psychological Assessment Resources.
- Abidin, R. R.** (2012). Parentingstressindex. Fourthedition. PAR. Lutz.
- Acarkan, İ.** (2017). Çocuklar neden farklı? Enneagram-dokuz mizaç modeline göre kişilik gelişimi. İstanbul: Kurtuba.
- Akbaba, G.** (2017). Beş ve Altı Yaş Çocuklarının Duygu Düzenlemesinde Çocuk Mizacıyla Anne Davranışları Arasındaki Etkileşimin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akbaş, B.** (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60 Ay Ve Üzeri Çocukların Sosyal Uyum Becerileri İle Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Akçay, Ç.E.** (2019). 60-72 Aylık Çocukların Mizaç Özelliklerinin Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akgün, E.** (2014). Annelerde Stres ve Tükenmişlik. *International Journal of Human Sciences*. 11(2). 238-250. Doi:10.14687/ijhs.v11i2.2786.
- Akın Sarı, B.** (2018). Mizaç Özellikleri ve Gelişime Etkileri. *Derleme. Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics* 4 sayfa:5-9.
- Akın, G.** (2021). Stres ve stresle baş etme. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Akman, S.** (2004). Stresin nedenleri ve açıklayıcı kuramlar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10(34-35), 40-55.
- Aksoy, P.** (2018). Okul Öncesi Dönem Çocukların Annelerinin Kişilik Özelliği Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Çocuğun Mizaç Ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı*.
- Aksoy, V. ve Diken, I. H.** (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-70.
- Alamehmet, H. K.,** (2019). 54-72 Aylık Çocukların Değer Düzeylerine Anne Baba Tutumu Ve Çocuğun Mizacının Etkisi. İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Al-Hendawi, M.** (2010). The Predictive Relationship Between Temperament, School Adjustment, and Academic Achievement: A 2-year Longitudinal Study of Children At-risk, Ph.D Thesies, Virginia Commonwealth Universty, Virginia.
- American Psychiatric Association [APA].** (2022). Dictionary-<https://dictionary.apa.org/stress>

- Arabacıoğlu, B.** (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okula Uyum Düzeyleri ile Ebeveyn Tutumları ve Çocuğun Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslantaş, M. B.,** (2022) Sözleşmeli Öğretmenlerin Stres Düzeyleri İle Özgüvenleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Atayeter, B.** (2020). Ebeveynlerin Bilişsel Esneklik Ve Mükemmeliyetçilik Düzeyleri İle Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, F. B.** (2015). Çocuk ebeveyn ilişki terapisi eğitiminin, boşanmış annelerin empati, kabul ve stres düzeylerine etkisi. Doktora tezi Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Ş.,** (2004). Örgütsel stres yönetimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(3), sayfa 49-74
- Aydoğan, D.** (2014). Çiftlerde ilişkisel yılmazlığın ebeveynlik stresi, ilişkisel basa çıkma, ilişkisel profesyonel yardım arama ilişkisi .Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi.
- Aydoğan, D. ve Özbay, Y.** (2017). Ebeveynlik stres ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 2(2), 24-38.
- Aytar, A. G., Aksoy, A. B., ve Kaytez, N.** (2014). Anne Kişiliği ve Çocuğun Mizaç Özelliği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(3), 237-251.
- Ayyıldız, T., Şener, D. K., Kulakçı, H., ve Veren, F.** (2012). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 11(2), 1-12.
- Bakır, D.** (2010). Farklı gelişen çocukların ebeveynlerinde öz duyarlılık ve aile desteği algısının ebeveyn stresi üzerindeki etkisinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Bakırcıoğlu, R.** (2015). Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baltaş, Z., Baltaş, A.** (2021). Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Baxter, C., Cummins, R. A. ve Yirolitis, L.** (2000). Parental stress attributed to family members with and without disability: A longitudinal study. Journal of Intellectual and Developmental Disability, 25(2), 105-118.
- Bee, H., & Boyd, D.** (2009). Çocuk gelişim psikolojisi. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bee, H., & Boyd, D.** (2015). Lifespan development (7. b.). Boston: Pearson.
- Belsky, J.** (1984). Thedeterminants of parenting: A process model. Child Development. 55: 83-96.
- Berk, L. E.** (2012). Bebekler ve çocuklar (Çeviren: N. Işıkoğlu Erdoğan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Berk, L. E.** (2013). Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa. (N. Işıkoğlu Erdoğan, Çev.) Ankara: Nobel Akademi.
- Bernardo, B.M.** (2017). Predicting parenting stress through personality factors. Doctoral Thesis. Widener University.

- Boys and Girls Clubs of America** (2004). Developmental Characteristics of Youth. Retrieved from http://www.bgcgrandrapids.org/uploads/files/Youth_Development_Characteristics.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bozok, M.** (2018). Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-II
- Brayn, A.E. & Dix, T.** (2009). Mothers’ emotions and behavioral support during interactions with toddlers: The role of child temperament. *Social Development*, 18(3), 647 - 670.
- Bridgett, D. J., Gartstein, M. A., Putnam, S. P., McKay, t., Iddins, E., Robertson, C., Ramsay, K., Rittmueller, A.** (2009) “Maternal Contextual Influence and the Effect of Temperament Development During Infancy on Parenting in Toddlerhood” *Infant Behavior and Development*, 32, 103-116.
- Bronte-Tinkew, J., Horowitz, A., & Carrano, J.** (2010). Aggravation and stress in parenting: Associations with coparenting and father engagement among resident fathers. *Journal of Family Issues*, 31(4), 525–555. doi: 10.1177/0192513x09340147
- Brosan, L., Todd, G.** (2018). Stres. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık
- Brown, G. L., McBride ,B., R., Bost, K.K, & Shin, N.** (2011). Parental involvement, child temperament, and parents’ work hours: Differential relations for mothers and fathers. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32, 313-322. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2011.08.004>
- Buss, A. H., & Plomin, R.** (1975). *A Temperament Theory of Personality Development*. New York: John Wiley.
- Buss, A.H., & Plomin, R.** (1984). *Temperament: Early developing personality traits*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Büyüköztürk, Ş.** (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*.(22.bas.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canpolat, M.** (2012). Grup rehberliği programının zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin stres düzeylerine etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Carey, W.B.** (2009). Normal individual differences in temperament and behavioral adjustment. William B. Carey, Allen C. Crocker, William L. Coleman, Ellen Roy Elias, Heidi M. Feldman (Eds.), In *Developmental-behavioral pediatrics* (pp. 74- 86) UK: Elsevier <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9781416033707000079> sayfasından erişilmiştir.
- Chen, X., Chen, H., Li, D., & Wang, L.** (2009). Early Childhood Behavioral Inhibition and Social and School Adjustment in Chinese Children: A 5- Year Longitudinal Study, *Child Development*, 80(6), 1692-1704.
- Chess, S. ve Thomas, A.** (1986). *Temperament in clinical practice*. New York: Guilford.
- Cook, J.L., & Cook, G.** (2009). Excerpt from *Child Development Principles and Perspectives*, USA: Pearson.

- Coplan, R. J., & Bullock, A.** (2012). Temperament and peer relationships. R. L. Shiner, & M. Zentner (Dü) içinde, *Handbook of temperament* (s. 442-261). New York, NY: Guilford.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G.** (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.
- Çekiç, A.** (2015). Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları Ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çekiç, A., Akbaş, T. ve Hamamcı, Z.** (2015). Anne Baba Stres Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 647-667.
- De Pauw, W.S.S., & Mervielde, I.** (2010). Temperament, personality and developmental psychopathology: a review based on the conceptual dimensions underlying childhood traits. *Child Psychiatry Hum Dev*, 41, 313-329.
- Deater-Deckard, K. D., & Panneton, R.** (2017). *Parental stress and early child development*. Springer.
- Deater-Deckard, K., Mullineaux, P., Petrill, S. A., & Thompson, L. A.** (2009). Effortful Control, Surgency, And Reading Skills İn Middle Childhood. *Reading and Writing*, 22, 107-116.
- Dereli, E.** (2012). Zihinsel yetersizliği olan ve olmayan okul öncesi dönem çocukların anne-babalarının benlik saygısı, kaygı düzeyleri ve anne-baba tutumlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(5), 475-491.
- Dinç, T.** (2021). Ebeveyn Tükenmişliği, Ebeveyn Stresi Ve İlişkisel Yılmazlığın Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duygun, T. ve Sezgin, N.** (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzlar ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 18(52), 37-52.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. & Spinrad, T.** (2006). Prosocial Development. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, And Personality Development* (6th ed., Vol. 3, pp. 646-718). Hoboken, NJ: Wiley.
- Emek, B. ve Dağ, İ.** (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması: *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (2).
- Erdinç, S.** (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, N. I., Yoleri, S., ve Tetik, G.** (2017). Ebeveyn Tutumlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri İle İlişkisinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239.
- Erduran, N.** (2022). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Mizaç Özellikleri İle Yaratıcılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Ergin, D., Şen, N., Eryılmaz, N., Pekuslu, S., & Kayacı, M.** (2007). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(1), 41-48.

- Ergül, N.** (2019). Psikiyatri Kliniğine Başvuran 8-13 Yaş Grubundaki Çocuklarda Mizaç Özellikleri, Duygu Düzenleme Ve Annenin Ebeveynlik Stresi İle İçe Yönelim Sorunları Arasındaki İlişki. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eriksen, Lasse** (2011). Stress And Happiness Among Adolescents With Varying Frequency Of Physical Activity, Perceptual and Motor Skills Cilt: 113(2), SS. 631-646.
- Faber, A. ve Mazlish, E.** (2015). Kardeş rekabeti (1. Baskı). (D. Dalgakıran, Çev.) İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Fırat, S.** (2000). Otistik ve zihinsel özürli çocukların annelerinde kaygı, depresyon, aleksitimi ve genel psikolojik Değerlendirme (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Folkman, S. ve Lazarus, R.S.** (1984). Stress, appraisal and coping. New York: Springer.
- Gabriel, B. ve Bodenmann, G.** (2006). StressundCopingbeiPaaren mit einemVerhaltensauffälligkeitenKind.“ ZeitschriftfürKlinischePsychologieundPsychotherapie, 35 (1) 59-64.
- Gadzella, B. M. ve Masten, W. G.** (2005). An analysis of the categories in the Student-life Stress Inventory. American Journal of Psychological Research, 1(1), 1-10.
- Gerring, R. J., Zimbardo, P. G.** (2012). Psikoloji ve Yaşam. İstanbul: Nobel
- Glading, S. T.** (2012). Aile Terapisi. Tarihi, Kuram ve Uygulamaları. Çev. İbrahim Kekik, İbrahim Yıldırım. PDR Yayınları.
- Glueck, B.M.A.** (2017). The Relationship Between Parent-Child Interaction Therapy and Parenting Stress, For the Degree of Doctor of Philosophy. Hofstra University
- Goldsmith, H., & Campos, J.** (1982). Toward a theory of infant tempera- ment. In R. Emde & R. Harmon (Eds.), The development of attachment and affiliative systems (pp. 161–193). New York, NY: Plenum.
- Gökler R., Işıtan İ.** (2012). Modern Çağın Hastalığı; Stres ve Etkileri, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. Cilt: 1(3)
- Gökşen, E.** (2019). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Duygu Düzenleme Becerileri İle Mizaç Özellikleri Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Grist, C. ve McCor, D.** (2010). Individual Differences in Preschool Children: Temperament or Personality. Child Development, 19: 264–274.
- Güçlü, N.** (2001). Stres yönetimi. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1, sayfa 91-109.
- Güney, A.** (2021). Ebeveynlerin Olumsuz Disiplin Tutumları, Ebeveyn Stres Ve Ebeveyn Yetkinlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Güzeloğlu, B.** (2019). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eş Desteği Ve Aile Yaşam Kalitesinin Umutsuzluk Ve Stres Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hansen, T.** (2012). Parenthood and happiness: a review of folk theories versus empirical evidence. Social Indicators Research, 108(1), 29–64.
- Harrison, B.M.** (1998). Stress and parenting: test of an attentional model. Northern Illinois University. Illinois.

- Ho, M., Sanchez, N., Maurizi, L. K., Bares, C. B., Grogan-Kaylor, A. ve Delva, J.** (2013). Examining the quality of adolescent–parent relationships among Chilean families. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 30(3), 197-215.
- Holly, L. E., Fenley, A. R., Kritikos, T. K., Merson, R. A., Abidin, R. R. ve Langer, D. A.** (2019). Evidence-base update for parenting stress measures in clinical samples. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48(5), 685-705.
- Hong, Y. R. & Park, S. J.** (2012). Impact of attachment, temperament and parenting on human development. *Korean Journal of Pediatrics*, 55(12), 449-454.
- İŞİKOĞLU ERDOĞAN, N. YOLERİ, S. TETİK, G.** (2017). Ebeveyn Tutumlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri İle İlişkisinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 42 Sayfa: 226-239
- İlhan, T.** (2017). Özel Gereksinimli 3-6 Yaş Çocukların Ebeveynlerinin Stres Düzeyleri İle Roller Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 18(3). 383-400
- Kaçan-Softa, H.** (2012). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 589-600.
- Kagan, J.** (2014). Temperamental contributions to the development of psychological profiles: I. basic issues. Stefan G. Hofmann and Patricia M. DiBartolo (Eds.), In *Social anxiety* (pp. 377-418). UK: Elsevier <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780123944276000133> sayfasından erişilmiştir.
- Kagan, J., Reznick, J. S., & Snidman, N.** (1988). Biological bases of childhood shyness. *Science*, 240, 167-171.
- Kandır, A., ve Alpan, Y.** (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 33-38.
- Kaner, S.** (2001). Aile stresini değerlendirme ölçeği: faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması *Ankara Üniversitesi eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*34(1). 1-10.
- Kaner, S.** (2004). Engelli Çocuğu olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi: Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu*, 7-67.
- Karageyik, K.** (2019). Ebeveyn stresinin ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. *Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Karaş, Z., Altun, F.** (2022). Okul Öncesi Çocuklarının Duygu Düzenleme Becerileri: Çocuğun Mizacı İle Ebeveyninin Duygusal Zekâsı Ve Psikolojik İyi Oluşunun Rolü Nedir? *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(2), 1268-1283.
- Kaymak Özmen S. ve Özmen A.,** (2012). Anne Baba Stres Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı 196, Güz/2012.
- Kaytez, N. ve Kadan, G.** (2017). Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi. 3. *International Congress on Education, Distance Education and Educational Technology-ICDET* bildirileri, 328-339.
- Kaytez, N., Durualp, E. ve Kadan G.** (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 197-214.

- Keskin, G., Bilge, A., Engin, E. ve Dülgerler, Ş.** (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı, anne -baba tutumları ve başa çıkma stratejileri açısından değerlendirilmesi. *Anatolian Journal Of Psychiatry*, Cilt 11:2,30-37.
- Kıldan, A. O.** (2014). Aile içi ilişkiler ve özel durumlarda aile. T. G. Yıldız. (Ed.), *Anne baba eğitimi içinde* (s.55-71). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, M. K.** (2016). Okul öncesi çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ve sosyal beceri düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniveritesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kır-Yiğit, M., Sezgin, E., Yağcı, F.** (2020). Examination of temperament characteristics and selfregulation skills of children attending preschool institutions. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 8 (2020), 318-332
- Koçhan, A.** (2019). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Stres Düzeyi Stresle Başa Çıkma Tarzları, Hastalık Yükü Algıları ve Bilgece Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kohen, E.** (1989). Anaokulu çocuklarının mizaç özelliklerinin anne ve babaları tarafından değerlendirilmesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Köksal, G., Kabasakal, Z.** (2012). Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32 (2012). 71-91.
- Köse Karaca, B.** (2016). Rekabet mi dediniz? Kardeş ilişkilerine bir bakın. *Psikeart*(45), 28-29.
- Kristal, J.** (2005). *The temperament perspective: Working with children's behavioral styles*. Baltimore, MD.:Brookes Publishing.
- Kurt, İ. E.** (2018). Ebeveynlik Stresi Ve Evlilik Kalitesi Arasındaki İlişkide Stresle Çift Olarak Baş Etmenin Aracı Rolünün İncelenmesi.
- Küçükler, S.** (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ozel Eğitim Dergisi*. 3(1).1-11.
- Küçükturen, A. G., & Keleş, S.** (2018). Sosyal-duygusal gelişim. A. Köksal Aksoy (Dü.) içinde, *Erken çocukluk döneminde gelişim II* (s. 197-243). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küllü Z.** (2008). Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerde depresyon durumunun değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Laukkanen, J., Ojansuu, U., Tolvanen, A., Alatupa, S., & Aunola, K.** (2014). Child's Difficult Temperament and Mothers' Parenting Styles. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 312-323.
- Lee, E. H., Zhou, Q., Eisenberg, N., ve Wang, Y.** (2012). Bidirectional Relations Between Temperament and Parenting Styles in Chinese Children. *International Journal of Behavioral Development*, 37(1), 57-67.
- Lehr, M., Wecksell, B., Nahum, L., Neuhaus, D., Teel, K. S., Linares, L. O. ve Diaz, A.** (2015). Parenting stress, child characteristics, and developmental delay from birth to age five in teen mother-child dyads. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 1035–1043.

- Liew, J., Eisenberg, N., & Reiser, M.** (2004). Preschoolers' Effortful Control and Negative Emotionality, Immediate Reactions to Disappointment, and Quality of Social Functioning. *Journal of Experimental Child Psychology*, 89, 298–313.
- Lindahl-Norberg, A. L.** (2007). Burnout in mothers and fathers of children surviving brain tumour. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 14(2), 130- 137.
- Lozano, E. A., Conesa, M. D. G., & Fernández-Vilar, M. A.** (2020). Difficult temperament and social maladjustment in childhood: The mediating role of family environment. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 36(3), 492-502.
- Mak, M. C. K., Yin, L., Li, M., Cheung, R. Y. H. ve Oon, P. T.** (2020). The Relation between Parenting Stress and Child Behavior Problems: Negative Parenting Styles as Mediator. *Journal of Child and Family Studies*, 29(11), 2993-3003.
- Martin, R.P., Wisenbaker, J. & Baker, J.** (1997). Gender Differences in Temperament at 6 Months and 5 Years. *Infant Behavior and Development*, 20, 339-347.
- Mathewson, K.J. Miskovic, V. & Schmidt, L.A.** (2012). Individual differences in temperament: definition, measurement, and outcomes. V.S. Ramachandran (Ed.), In *Encyclopedia of human behavior* (pp. 418-425).
- Mathieson, K. H.** (2011). Early peer play: the roles of temperament and socio-emotional understanding in young children's social competence. Doctoral thesis, University of Sussex, School of Psychology, UK.
- Matsumoto, S.** (2009). *The Cambridge Dictionary Of Psychology*.(1.Baskı) Cambridge: Cambridge University Press
- Millî Eğitim Bakanlığı** (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Resmî Gazete. Sayı: 29072.
- Nakiş Yıldırım, B.** (2019). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Kabul Red Durumları İle Çocukların Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Gazi üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü. Ankara.
- Naktiyok, S.** (2019). *Örgütsel Stres & Yaşam Doyumu*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Nalbant, A. A.,** (2016) Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5 yaş çocukların mizaç, sosyal yetkinlik özellikleri ile çaba sarf ederek kendini denetleme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Nelson, B., Martin, R.P., Hodge, S., Havill, V., & Kamphaus, R.** (1999). Modeling The Prediction of Elementary School Adjustment from Preschool Temperament. *Personality and Individual Differences*, 26, 687-700.
- Ngai, F. W., & Ngu, S. F.** (2014). Predictors of family and marital functioning at early postpartum. *Journal of Advanced Nursing*, 70(11), 2588–2597. doi: 10.1111/jan.12394
- Özcan, N. A. ve Arslan, R.** (2018). Ergen annelerine uygulanan ebeveyn stresini yönetme programı'nın etkililiği. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 40-59.
- Özel, Y. ve Bay Karabulut, A.** (2018). Günlük Yaşam ve Stres Yönetimi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1, sayfa 48-56.
- Özkan, S.** (2002). Zihinsel engelli ve normal çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özmen, S. K. ve Özmen, A.** (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.

- Özyürek, A., Gözün Kahraman, Ö. ve Pekdoğan, S.** (2020). Temperamentscaleforchildren: reliabilityandvaliditystudy. *International Journal of HumanitiesandSocialScienceInvention*, 9: 5-12.
- Park, J. H., Chung, S. H., ve Kim, H. W.** (2011). The Relationship of the Parenting Stress with Childs Characteristics in Preschool Children. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 22(4), 236-245.
- Pinquart, M.** (2017). Parenting stress in caregivers of children with chronic physical condition: A meta-analysis. *Stress and Health*, 34(2), 197–207. doi: 10.1002/smi.2780
- Prior, M., Sanson, A., Smart, D., & Oberklaid, F.** (2000). Pathwaysfrominfancytoadolescence. *Australian temperamentproject 1983–2000*. Melbourne: AustralianInstitute of FamilyStudies.
- Rajgariah, R., Chandrashekarappa, S. M., Babu, K. V., Gopi, A., Ramaiha, N. M. M. ve Kumar, J.** (2021). Parenting stress and coping strategies adopted among working and non-working mothers and its association with sociodemographic variables: A cross sectional study. *Clinical Epidemiology and Global Health*, 9, 191-195.
- Ramos, M. C.** (2000). Familyconflict, temperament, andthebehavioraladjustment of schoolagechildren: A vulnerabilityandresilience model. (Unpublished master thesis). California StateUniversity. California.
- Rao, P.A. ve Beidel, D.C.** (2009). TheImpact of Childrenwith High-FunctioningAutism on ParentalStress, SiblingAdjustment, andFamilyFunctioning. *BehaviorModification*, 33, 437-451. <http://dx.doi.org/10.1177/0145445509336427>
- Rooney, M.E.** (2012). A comparison of the effects of three intervention approaches on parental self-efficacy, parenting skills, and parental stress levels of impoverished parents. Columbia University
- Roskam, I., Raes, M. ve Mikolajczak, M.** (2017). Exhausted parents: development and preliminary validation of the parental burnout inventory. *Frontiers in Psychology*, 8, 163. doi: 10.3389/fpsyg.2017.00163.
- Rothbart, M. K. & Bates, J. E.** (1998). Temperament. In W. Damon, R.M. Lerner (Series Ed.) and N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology*. Vol. 3. Social, Emotional, Personality Development (s.99-153). New York: Wiley.
- Rothbart, M. K.** (2007). Temperament, development, and personality. *Current Directions In Psychological Science*, 16, 207-212.
- Rothbart, M. K., ve Bates, J. E.** (2006). Temperament. In W. Damon ve N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Volume 3, social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 105–176). New York: Wiley.
- Rothbart, M.K., & Derryberry, D.** (1981). Development of individual differences in temperament. In M.E. Lamb & A.L. Brown (Eds.), *Advances in developmental psychology* (Vol. 1, pp. 37-86.) Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Rothbart, M.K. & Gartstein, M.A.** (2008). Temperament. Marshall Haith, Janette B. Benson (Eds.), In *Encyclopedia of infant and early childhood development* (pp. 318-332). UK: Elsevier <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780123708779001614> sayfasından erişilmiştir.

- Rudasill, K. M., Hawley, L. Molfese, V. J., Tu, X., Prokasky, A., ve Sirota, K.** (2016). Temperament and teacher–child conflict in preschool: the moderating roles of classroom instructional and emotional support. *Early Education and Development*, 27(7), 859-874. <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1156988> sayfasından erişilmiştir.
- Ryan, P.** (2010). Love, lust and the Irish: Exploring intimate lives through angela macnamaras problem page, 1963-80'. *Sexualities*, 14, 1-48.
- Sailor, D. H.** (2014). Influence On Siblings Relationships. <http://www.education.com/reference/article/influences-sibling-relationships/> sayfasından erişilmiştir.
- Sanson, A. V., Letcher, P., Smart, D., Prior, M., Toumbourou, J. W., & Oberklaid, F** (2009). Associations Between Early Childhood Temperament Clusters and Later Psychosocial Adjustment. *Merrill Palmer Quarterly*, 55(1), 26-54
- Sanson, A., & Rothbart, M. K.** (1995). Child temperament and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Applied and practical parenting* (pp.299-321). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Santrock, J. W.** (2015). Yaşam boyu gelişim. (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel Akademik.
- Santucci, C. L.** (2017). Examining the role of parental stress and parental self-efficacy in shared reading behaviors (Doktora tezi) Fairleigh Dickinson University, United States
- Sarı, B.A.** (2009). Çocuk davranış listesi kısa formunun Türkçe geçerlilik-güvenilirlik çalışması ve 3-6 yaş çocuklarında mizacın etiyolojisinin araştırılması. (Uzmanlık Tezi). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Saygı, D.** (2011). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve anneçocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Selye, H.** (1965). The stress syndrome. *The American Journal of Nursing*, 65(3), 97- 99. doi:10.2307/3453119
- Selye, H.** (2013). *Stress in healthanddisease*. Butterworth-Heinemann.
- Seven, S.** (2011). Çocuk ruh sağlığı. Ankara: Pegem Akademi.
- Sivrikaya, T., Tekinarslan, I.** (2013) Zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi: Özel Eğitim Dergisi. 14(2). 17-29.
- Stanca, L.** (2012). Suffer the little children: measuring the effects of parenthood on well-being worldwide. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 81(3), 742–750.
- Steiner, A. Z. ve Paulson, R. J.** (2007). Motherhood after age 50: An evaluation of parenting stress and physical functioning. *Fertility and Sterility*, 87(6), 1327– 1332.
- Stifter, C., ve Dollar, J.** (2016). Temperamentanddevelopmentalpsychopathology. *Developmentalpsychopathology*, 1-62.
- Suzuki, S.** (2010). The effects of marital support, social network support, and parenting stress on parenting: Self–efficacy among mothers of young children in Japan. *Journal of Early Childhood Research*, 8(1), 40–66. doi: 10.1177/1476718x09345506
- Şahin, G.** (2020). Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Stresi Ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Kktc'de Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Lefke Avrupa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim Ve Araştırma Enstitüsü.

- Şendil, Ç.** (2010). 5-6 yaş çocuklarında sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarının akran kabulü, mizaç ve cinsiyet açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşel Günal, İ. Z.** (2019). Investigating The Role Of Mother's Partner Attachment, Parenting Stress, Emotional Availability In The Toddler's Attachment Security.
- Thomas, A., & Chess, S.** (1977). Temperament and development. New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Trawick-Smith, J.** (2014). Early childhood development, Erken çocukluk döneminde gelişim. (B. Akman, Çev.) Ankara: Nobel Akademik.
- Tunçay, G. Y., Kadan G.** (2022) Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Beslenme Alışkanlıklarına Göre Mizaçlarının Değerlendirilmesi. Uluslararası Tıp Ve Sağlık Bilimlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar Kongresi'nde sunulmuştur.
- Webster-Stratton, C.** (1988). Mothers' and fathers' perceptions of child deviance: roles of parent and child behaviors and parent adjustment. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(6), 909-915.
- Whiting, B. B. & Edwards, C. P.** (1988). *Children of Different Worlds: The Formation of Social Behavior*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Williams Institute.
- Yağmurlu, B., Köymen, S. B., & Sanson, A.** (2005). Ebeveynlerin Ve Çocuk Mizacının Olumlu Sosyal Davranış Gelişimine Etkileri: Zihin Kuramının Belirleyici Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20, 1-20.
- Yaman, B.** (2018). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Mizaç Özellikleri Ve Duygu Düzenleme Becerileri Üzerindeki Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yayan, E. H., Özdemir, M., Düken, M. E., & Dağ, Y. S.** (2019). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Bebeği Yatan Ebeveynlerin Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 82-89.
- Yılmaz, H., Yılmaz Cantürk, G.** (2020). Bireysel ve Örgütsel Stres Yönetimi. Ankara: Ekin Yayınevi
- Yılmaz, S.** (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem*, 2(2): 59-79.
- Yolcu, S., Küçükyeşil, G.,** (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Mizaç Özellikleri İle Dil Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı: 16-1 Yıl: 2014*.
- Yöndem, Z. D.** (2015). Kişilik Dinamikleri ve Stresle Baş Etme. Ankara: Efil Yayınevi
- Zaidman- Zait, A.** (2008). Everyday problems and stress faced by parents of children with cochlear implants. *Rehabilitation Psychology*, 53(2), 139-152
- Zembat, R., Yılmaz, H. & İlçi-Küsmüş, G.** (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değişen Dünyada Eğitim*. 43-56.
- Zentner, M. ve Bates, J. E.** (2008). Child temperament: an integrative review of concepts, research programs, and measures. *European Journal of Developmental Science [EJDS]*, 2(1/2), 7-37.

EKLER

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

Sizi Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dilara Nur TUNÇ tarafından yürütülen “Çocuğu İlkokula Giden Annelerin Stres Düzeyi İle Çocukların Mizaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmamızın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahiptir. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayınız. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

GENEL BİLGİ FORMU

Yaşınız: a) 20 yaş ve altı b) 21-29 yaş c) 30-39 yaş d) 40 yaş ve üzeri

Eşinizin yaşı: a) 20 yaş ve altı b) 21-29 yaş c) 30-39 yaş d) 40 yaş ve üzeri

Öğrenim durumunuz a) ilkokul b) ortaokul c) lise d) üniversite e) lisansüstü

Eşinizin öğrenim durumu a) ilkokul b) ortaokul c) lise d) üniversite e) lisansüstü

Çalışıyor musunuz: a) Evet b) Hayır

Kaç çocuğunuz var: a) Tek çocuk b) 2 çocuk c) 3 çocuk ve üzeri

Çocuğunuzun cinsiyeti: a) Kız b) Erkek

Çocuğunuzun yaşı: a) 6 yaş b) 7 yaş c) 8 yaş

Doğum sırası: a) ilk çocuk b) ortanca çocuk c) son çocuk

Çocuğunuzun bakımını eşinizle paylaşıyor musunuz: a) Evet b) hayır

Çocuğunuzla vakit geçirme durumunuz:

a) Bütün boş vakitlerimde b) Yeterince c) Yeterince değil

Çocuğunuz genellikle nasıl bir çocuktur?

a) sakin b) Hırçın c) Girişken d) İççe kapanık e) Çekingen-utangaç

ÖZGEÇMİŞ

Adı – Soyadı: Dilara Nur TUNÇ

Öğrenim Durumu:

Lisans: Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi

Yüksek lisans: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

